

MİLLET MECLİSİ

TUTANAK DERGİSİ

76. Birleşim

17 . 3 . 1965 Çarşamba

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	418	3. — Memleketimizi resmen ziyaret edecek olan Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Habib Burgiba'nın, 25 Mart 1965 Perşembe günü saat 16,30 da Millet Meclisi Genel Kurulunda sayın üyelere bir söylevde bulunmak istediğine ve bu hususun onaylanmasına dair Başbakanlık yazısı,	420
2. — Gelen kâğıtlar	418	4. — İstanbul Milletvekili Malik Yo-laç'ın Yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki Başbakanlık tezkeresi'nin geriverilmesine dair Başbakanlık tezkeresi (3/1132, 3/1150)	420:421
3. — Yoklama.	419	5. — Görüşülen işler	421
4. — Başkanlık Divanının Genel Ku-rula sunuşları	419	1. — Siyasi Partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Siyasi parti-ler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon ra-poru (1/560; 2/378; 2/591) (S. Sayısı : 527)	421:458
1. — Bursa Milletvekili Sadrettin Çan-ga'nın, Karacabey'in sel ve yer sarsıntısına uğraması yüzünden zarar görenlere mer-kezden yardım olunması, zeytin üreticilere avans ve sair yardım yapılması ve Meclise gönderilmiş olan uzatmalı jandarmalarla ilgili kanunun görüşülmesi dileklerini açık-layan demeci.	419:420		
2. — Tokat Milletvekili Ali Dizman'-ın, Yeni Türkiye Partisinden çekilmiş olması dolayısıyla İktisadi Kamu Teşebbüs-leri Karma Komisyonundan da çekilmiş olacağına dair önergesi.	420		

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Zonguldak Kömür İşletmesinde başlayan ve adli kovuşturmayla intikal eden kanun dışı hareketler ve alınan tedbirlerle bazı yayınlar üzerinde açıklama yaptı.

Erzurum Milletvekili Nihat Diler, Tekman ve Çat ilçelerindeki Kızamık salgınına ve zamanında gerekli tedbirlerin alınmaması nedenleri arasında yol meselesinin başta geldiğine dair bir konuşma yaptı.

Milletvekillere bütçelerin Bütçe ve Plân Komisyonuna seçildikleri için şimdi buldukları komisyonardan çekildiklerine dair önergelelerine bilgi edinildi.

Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçü'nün, Bina yapımını teşvik ve izinsiz yapılan binalar hakkındaki 6188 sayılı Kanuna ek kanun teklifinin İçtüzüğü'nün 36 ne maddesi gereğince gündeme alınmasına dair önergesi okunarak, komisyon sözcüsünün açıklamasından sonra, reddedildi.

353 sayılı Kanunun 11 ne maddesinin (B) bendi hükmünün Anayasaya aykırı olduğundan

iptaline dair Anayasa Mahkemesi Başkanlığı tekeresi bilgiye sunuldu.

Emekli Sandığı Kanununa bir madde ile bir geçici madde ve bazı maddelerine fıkra eklenmesine veya bazı fıkraların değiştirilmesine dair kanun tekliflerinin tümü üzerinde görüşüldüğü sırada, yeniden incelenmek ve gerekirse bir metin hazırlanmak üzere istenmesi üzerine, tekliflerin komisyona verilmesi kabul edildi.

Siyasi Partiler kanun tasarısı ve tekliflerinin kısımları itibarıyla görüşülmesine geçildi ve 6 ne madde kabul olunarak 7 ne madde üzerindeki görüşmelere bir süre devam edildi.

17 Mart 1965 Çarşamba günü saat 15 te toplanılmak üzere (saat 18,20 de) Birleşime son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Ferruh Bozbeyle

Kâtip
Kastamonu
Sabri Keskin

Kâtip
Yozgat
Veli Uyar

SORSLAR

Yazılı sorular

1. — İzmir Milletvekili Şükrü Akkan'ın, Ege tütün piyasasının açılış günü, Dikili ilçesinde, Tekel binasının önünde toplanan tütün ekicilerine polisler tarafından eopla hücum edilmiş olup olmadığına dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/683)

2. — Samsun Milletvekili Osman Şahinoğlu'nun, Terme ilçesine 1964 senesinde yapılacak işlerden hangilerinin ikmâl edilmiş olduğuna ve 1965 senesi içinde, bu ilçeye nelerin yapılmasının düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/684)

3. — Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, Korkuteli ilçesinde plân tatbikatından bu yana, ne gibi çalışmalar yapıldığına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/685)

4. — Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, 1964 malî yılında, ilân bedellerinden Anadolu basımına verilen miktar ile İstanbul, Ankara ve İzmir basımına verilen miktarın ne kadar olduğuna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/686)

5. — Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, Devlet daireleri ile İktisadi Kamu Teşekkülleri ve Devletin iştiraki olan müesseselere, geçen bir yılda, gazete ve mecmua abonman bedeli olarak ne miktar para ödendiğine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/687)

6. — Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, Basım - İlân Kurumunun resmî ilân ve reklâm verdiği gazetelerin ve mecmuaların vasatî tirajlarının ne olduğuna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/688)

2. — GELEN KAĞITLAR

TASARI

1. — 1965 malî yılı bütçeleri kanunlaşmaya kadar Devlet harcamalarına yetki veren

19.2.1965 günlü ve 544 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı (1/822) (Karma Bütçe Komisyonuna)

TEKLİF

2. — Gaziantep Milletvekili Kudret Mavitan ve 37 arkadaşının, Malatya Bölge Tayyare Tamir Fabrikası tamirhanesine ait bir kerpiç depo ile içinde bulunan malzemeden bir kısmının 25.1.1949 da yanması neticesi meydana gelen 515 925,44 kuruş alacağın affı hakkında kanun teklifi (2/820) (Maliye ve Plân komisyonlarına)

RAPOR

3. — Afyon Karahisar Milletvekili Halûk Nur Bâki'nin, Dilekçe Karma Komisyonu Genel Kurulunun 3.3.1965 tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 1936 sayılı Kararın Genel Kurulda görüşülmesine dair önergesi ve Dilekçe Karma Komisyonu raporu (Millet Meclisi 5/104, Cumhuriyet Senatosu 4/70) (Gündeme) (S. Sayısı : 917)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati 15,00

BAŞKAN — Başkanvekili Ferruh Bozbeyle

KÂTIPLER : Sabri Keskin (Kastamonu), Veli Uyar (Yozgat)

BAŞKAN — Millet Meclisinin 76 ncı Birleşimini açıyorum.

3—YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır. Sayın üyeler lütfen kabul düğmelerine basınlar. (Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Yoklama işlemi bitmiştir. Çoğunluğumuz vardır, müzakerelere başlıyoruz.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI :

1. — Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga'nın, Karacabey'in sel ve yer sarsıntısına uğraması yüzünden zarar görenlere merkezden yardım olunması, zeytin üreticilere avans ve sair yardım yapılması ve Meclise gönderilmiş olan uzatmalı jandarmalarla ilgili kanunun görüşülmesi dileklerini açıklıyan demeci.

BAŞKAN — Gündem dışı Sayın Sadrettin Çanga söz istemiştir. Buyurun.

SADRETTİN ÇANGA (Bursa) - Mumterem arkadaşlar, bir kısmı mahallî, bir kısmı da umumî sayılacak bir kaç konuda müsamahanıza sığınmak istiyorum.

Bursa'mızın Karacabey ilçesi son iki yıldır iki defa sel felâketine, bir defa da zelzele felâketine uğramış bir bölgedir. Bundan 10-15 gün evvel

ikinci bir sel felâketi Bursa'mızın Karacabey ovasını büyük ölçüde sular altına almıştır. Bunun yanında Uluabat köyümüzde, 50 nin üstünde ev de yıkılmıştır. İmar İskân Bakanı Sayın Recai İskenderoğlu arkadaşımız, Salihli'deki deprem dolayısıyla Bursa'dan geçerken bu âfetin derecesini gözleriyle görmüştür. Yapılan hesaplara göre, bu ovanın sudan kurtarılması, Bursa'nın mahallî imkânlarıyla Devlet Su İşleri Bölge Müdürlüğü'nün mahallî imkânlarıyla ancak iki ayda temizlenebilmeye muhtaç görülmektedir. Yani bu iki ay içinde orda yaşayan köylü, müstahsıl eli kolu bağlı bu suların çekilmesini bekleyip duracaklardır. Bu itibarla, bu suların biran evvel çekilmesini temin maksadiyle Bursa'nın mahallî imkânlarına merkezden de yardımlar yapılmasını acele olarak bekliyoruz.

İkincisi, yine bundan onbeş gün evvel şiddetli yağan yağmur ve kar yüzünden Gemlik - Orhangazi ve Mudanya'da zeytin mahsulleri % 40 - 45 nisbetinde felâkete uğramıştır. Zeytin müstahsılı perişan haldedir. Bu itibarla, kooperatiflerin % 20 olarak aldıkları avansları, müstahsıl bu kere bir defaya mahsus olmak üzere, kendilerine iadesini istemektedir. Bursa'da Zeytin Kooperatifleri esasen çok müşkül haldedir. Bu itibarla Hükümetin acele olarak bu müstahsıl zümresinin yardımına koşmasını bekliyoruz.

Son mâruzatım muhterem arkadaşlar, birbucuk yıla yakın bir zamandır gündemde uzatmalı jandarmalarla ilgili komisyonlardan çıkmış, kabul edilmiş, aşağı yukarı bir maddelik bir kanun bekleyip durmaktadır. Türkiye'de 3000 - 4000 uzatmalıyı ve bunların ailesini ilgilendiren bu kanunun hiç olmazsa Siyasi Partiler Kanunu görüşülüp bittikten sonra, bunun görüşülmesinin burada 10-15 dakikalık gibi çok kısa bir zamanımızı alacak bir gayrete muhtacolduğunu da Yüce Heyetinize hatırlatmak istiyorum. Hüretlerimle.

2. — *Tokat Milletvekili Ali Dizman'ın, Yeni Türkiye Partisinden çekilmiş olması dolayısıyla İktisadi Kamu Teşebbüsleri Karma Komisyonundan da çekilmiş olacağına dair önergesi*

BAŞKAN — Seçilmiş bulunduğu Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu üyeliğinden istifa ettiğini bildiren Tokat Milletvekili Sayın Ali Dizman'ın, bununla ilgili önergesi vardır; okutuyorum.

Millet Meclisi Sayın Başkanlığına

Yeni Türkiye Partisinden istifa ettim. Bu itibarla, Y. T. P. kontenjanından seçilmiş bulunduğum Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu üyeliğinden de istifa ediyorum.

Bilgilerinize arz olunur. Saygılarımla.

Tokat

Ali Dizman

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

3. — *Memleketimizi resmen ziyaret edecek olan Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Habib Burgiba'nın, 25 Mart 1965 Perşembe günü saat 16,30 da Millet Meclisi Genel Kurulunda sayın üyelere bir söylevde bulunmak istediğine ve bu hususun onaylanmasına dair Başbakanlık yazısı*

BAŞKAN — Memleketimizi resmen ziyaret edecek olan Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Habib Burgiba'nın 25 Mart 1965 günü saat 16,30 da Millet Meclisi Genel Kurulunda sayın üelere bir hitabede bulunmak arzusunu izhar buyurdıkları Başkanlıktan alınan 16.3.1965 gün ve 11/1702 sayılı tezkere ile bildirilmiştir.

Tezkereyi okutuyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Tunus Cumhurbaşkanı Habib Burgiba'nın memleketimize yapacağı resmî ziyaret sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaretle bir nutuk iradetmeyi arzu etmeleri üzerine, 25 Mart 1965 günü 16,30 da Türkiye Büyük Millet Meclisinin müşterek bir toplantı yapmasının ve Tunus Cumhurbaşkanı'nın bu toplantıda bir hitabede bulunmasının öngörüldüğü ve bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisince önceden bir karar alınması hakkındaki Dışişleri Bakanlığının 9.3.1965 tarihli ve 490/139 Pr. 101 sayılı yazısının sureti bağlı olarak sunulmuştur.

Gereğini tansiplerine arz ederim.

Başbakan

Suad Hayri Ürgüplü

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, tezkerece Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantısının yapılması istenmektedir. Halbuki Birleşik toplantı, Anayasada belirtilen ahval dışında yapılamaz. Bu sebeple, tezkere sadece Millet Meclisinde konuşma yapılması şeklinde anlaşılacak, bu şekilde tasvibinize sunulacaktır. Tasvibinize sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

4. — *İstanbul Milletvekili Malik Yolaç'ın Yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki Başbakanlık tezkeresinin geriverilmesine dair Başbakanlık tezkeresi (3/1132, 3/1150)*

BAŞKAN — Tezkereyi okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 9.1.1965 tarihli ve 6/2 - 755 sayılı yazımız;

İstanbul İli Milletvekili Malik Yolaç'ın Yasama dokunulmazlığı ile ilgili dosyanın, dâvacının dâvasını takibetmemesi sebebiyle iade olunmasına dair bu kere Adalet Bakanlığında alınan

6.3.1965 tarihli ve 7721 sayılı tezkere ile ekinin suretleri bağılı olarak sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Başbakan

Suad Hayri Ürgüplü

BAŞKAN — Geriverilmiştir.

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

BAŞKAN — Öncelikle görüşülmesi kararlaştırılan işlere geçiyoruz.

1. — *Siyasi Partiler kanunu tasarısi ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Siyasi Partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560; 2/378); 2/591) (S. Sayıs. : 527) (1)*

BAŞKAN — Daha evvel alınmış karar gereğince bölüm bölüm müzakeresine devam ediyoruz. 1 nci bölümün müzakeresi bitmiştir. İkinci bölümle ilgili olarak sekiz arkadaşımız konuşmuştur. Şimdi söz sırası Nazmi Özoğul'undur. Buyurun Sayın Özoğul? Yoklar?... Sayın Kâzım Arar, buyurun.

KÂZIM ARAR (Çankırı) Vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın Arar vazgeçtiler. Sayın Alp Doğan Şen (Yok sesleri)

Sayın Ahmet Bilgin.. (Yok sesleri)

Sayın Yusuf Ulusoy.

YUSUF ULUSOY (Sakarya) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın İhsan Önal.

İHSAN ÖNAL (Içel) — Çok muhterem arkadaşlar, Siyasi Partiler Kanununun ikinci kısım, ikinci bölümünün 8 nci maddesinin 3 nü satırında: «Lise veya eşiti veya daha alt kademelerdeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar...» (gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Önal, bir dakikanızı ıstirham edeceğim.

Muhterem arkadaşlar, lütfen yerimize oturalım ve gürültü etmiyelim, efendim. Müzakerelerin selâmetle devamı gerekir.

Buyurun Sayın Önal.

İHSAN ÖNAL (Devamla) — Bendeniz burada, «lise veya eşiti» kelimelerinden evvel «yüksek, lise veya eşiti veya daha alt kademelerdeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar» şek-

linde Jeğştirilmesini teklif edeceğim. Bu noktaya, bilhassa üniversite talebelerinin istikbali ve memleketin geleceği bakımından temas etmek istiyorum.

Derslerini yapmakla, ilim irfan kazanmakla vazifeli öğrencilere parti gençlik kollarında veya siyasi partilerde ne vereceğiz? ilim mi, fazilet dersi mi, hayat bilgisi mi? Hayır hiçbirisini verecek değiliz. Öğrencilerin bundan istifadeleri ne olacaktır, söyleyebilir misiniz? Eğer, iktidar partisi gençlik kolu ise bir burstan başka ne olabilir? Onları daha vatanperver, daha milliyetli mi yetiştireceğiz? Anadolu'dan gelmiş üniversite tahsiline başlayacak olan genç Türk çocuklarının körpe dimağlarını politikanın süflülüklerine bulandırmaktan başka onlara ne vereceğiz Rahmetli büyük ilim adamları, Muhterem hocam Akil Muhtar son dersi verirken, «Kim vatanperver veya kim milliyetçidir biliyor musunuz.» diye sormuş ve cevabını da kendisi şöyle vermişti:

«Kürsülerde vatan, millet, bayrak diye nutuk atanlar değil, kendi mesleğinde en ileri giden en vatanperverdir» dedi. İşte bir memleket düşününüz ki, o memlekette vatandaşların hepsi kendi mesleklerinde en ileri gitmiştir, o memleket dünyanın en ileri memleketidir. Şimdi Türkiye'ye bakalım, millî eğitimde dünyadaki en geri kalmış milletlerarasında, radyo takati bakımından da Türkiye, Nijerya ve Guatemalâ'dan da geri. İşte, vatanperverlik diye kürsülerde samimî olmıyan vatan, millet nutukları çeke çeke memleketi bu hale getirdik, Atatürk ne diyor? «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» Biz Atatürk gençliğine namzet gençlerimizi şu halde ilimle teçhiz etmeliyiz ki, ilim ve bilgi ile mücehhez olarak memleket hizmetine atılsın, Atanın direktifi de bu. Memleket gençlerimizden bunu beklerken, Anadolu'daki bikes anneler babalar, çocuklarının tahsilini düşünüp biran evvel ellerine yapışmalarını bek-

(1) 527 S. Sayılı basmayazı 6 . 2 . 1964 tarihli 49 ncu Birleşim tutanağının sonundadır.

lerken, biz, partilerin bu genç, tertemiz memleket çocuklarını kendi parti çıkarlarımız uğruna birtakım çarpaşık işlere sokmakta hakkımız var mıdır? Bunun memlekete de, memleket gençliğine de ancak fenalığı olur ve netice itibariyle bu gençlere ve memlekete fenalık yapmaktan başka bir şey olmaz. Bunu hiçbirimiz de inkâr edemeyiz. Biz bu genç nesillerimizi daha iyi yetiştirmek için her türlü yardımı ve imkânı temin edip, onların ahlâklı, bilgili, sıhhatli yetişmeleri için, millet olarak, Devlet olarak, Hükümet olarak her fedakârlığı yapmaya mecburuz. Talebeleri kendi talebe teşekkülleri içinde, yarına hazırlanmak için bizlere düşen vazifeleri yapalım. Fakat, onların yurtlariyle, dersleriyle, okudukları hocalarıyla, spor ihtiyaçlarıyla ve sıhhatleriyle meşgul olmazken, kendi politik gayelerimiz için, siyasi partilerin gençlik kolları ismi altında onları istismar etmeye kalkmak, benim kanaatime ve viedanımın sesine göre onlara da, memlekete de ancak fenalık etmek olur. Bunun aksini düşünen bir kimse çıkacağını zannetmiyorum. Benim anladığım, Atatürk gençliği ilim, irfan ve faziletle dolu olarak memleket hizmetine giren gençliktir. Sınıf geçmekten ümidini kesmiş, yani artık kafasından ümidi kalmamış kimseler bu siyasi teşekküllerin çarpaşık işlerine de karıştıktan sonra, memleketin muhtacolduğu kaliteli aydın kütle yetiştirilmesi mümkün olmayacaktır. Bu itibarla, bendeniz, burada lise, orta ve daha alt kademelerdeki öğrencilere ilâveten yüksek tahsil talebesinin de buraya ilâve edilmesini bir önerge ile teklif ediyorum. Ümid ederim ki, bu önergem iltifatinıza mazhar olacaktır. Hakikaten bir baba olarak, bu memleketin mümessili olarak, viedanımızın sesine uyararak bunun üzerine eğilirsek, gençlerimizi partiye daha tahsil çağında sokmak ve onlardan birtakım parti çıkarı bakımından menfaatler düşünerek bu yola gitmek, memleket için iyi olmayacak, çocuklarımız için iyi olmayacaktır. Kendimizi bir baba yerine koyarak, kendi çocuklarımızın parti gençlik kollarında, şurada burada senelere tahsili sürüncemede bıraktığını düşünecek olursak, bunun yerinde olduğu kanaatindeyim.

İkinci bir nokta da üyeliğe kabul şartları; dokuzuncu madde. Burada, «siyasi partiler, üye olmak istemlerini sebep göstermeksizin reddede-

bilirler.» denilmektedir. Bendeniz bunda bâzi mahzurlar görmekteyim. Şöyle ki, küçük kasabalarda bir parti kurulurken, çok zaman bir aile siyasi bir partinin ilk kurucuları olarak ilçenin kurucularını teşkil ediyorlar ve bâzi mülâhazalarla buldukları kazada kendilerine yakın kimselerinden ve ailelerinden elli, altmış kişiyi partiye üye kaydediyorlar. Ondan sonra, ne kadar kıymetli olursa olsun, yapılan müracaatları nazarı itibara almıyorlar. Ve bu şekilde partiye kıymetli insanlar, bilgili insanlar girmekten mahrum bırakılıyor. Gerçi burada siyasi partiler tüzüğünde bu hususta bâzi hükümler vardır ama bunlar, bu işi halledecek nitelikte değildir. Şöyle ki; bâzan biliyorsunuz bir ilde, ilçeler birtakım gruplara, hiziplere ayrılarak ili ele geçirmek için gayret sarf ederler. Birtakım ilçeler, il idare kurulu ile işbirliği yaparak kendisinin birtakım haksız tasarruflarını da pekâlâ tasvibettirebilirler. Bu itibarla, siyasi partilere girmek isteyen bir şahsın, ile kadar şikâyet hakkı vardır. Fakat, biraz evvel arz ettiğim gibi, ilçe ile il bu hususta anlaşmaya, aralarında hizipleşmeye varmışlarsa, o memleketin belki en kıymetli kimselerinin dahi partiye girmesine imkân yoktur. Bendeniz şöyle düşünüyorum, Siyasi Partiler Kanunu hakikaten memleketimizde siyasi partilerde ahlâk nizamını kuracak, bütün metinleri tam olarak getirmeli, birtakım açık noktalar bırakmamalıdır. Yalnız partinin tüzüklerine bu işler bırakılacak olursa, çok zaman parti içindeki hiziplerin birtakım menfaat mülâhazası ile, birtakım demokratik prensiplere uygun olmıyan hareketler cereyan edebilir. Halen memleketimizdeki partilerde bunların birçok misallerini görmekteyiz. Bu itibarla, Siyasi Partiler Kanununun hakikaten maddelerinde, metinlerin hiçbir açık kapı bırakılmıyacak şekilde tedvin edilmesi gerekir. Yani demokratik prensipleri zedelemeyecek veya zedeliyecek hareketlere imkân vermiyecek şekilde tedvin edilmesi lâzımdır. Bu itibarla, bendeniz bir önerge teklif ediyorum. Burada, siyasi partilere üye olmak için müracaat edenler sebep gösterilmeksizin reddedilebilir diyor. Fakat, bunun kasıtlı olduğu iddia edildiği takdirde parti teşkilâtının en üst kademesine kadar müracaat hakkı tanınmasını istirham edeceğim.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — Mahkemeye müracaat hakkı, de İhsan Bey.

İHSAN ÖNAL (Devamla) — Buna ben de taraftarım ama, zannediyorum ki, partiler buna pek yanaşmamaktadır. Hiç olmazsa en üst makama kadar müracaat edebilmeli. Bir vatandaş, yüksek tahsil yapmış, gelip memlekete hizmet etmek istiyor. Fakat, ilçede parti içindeki fena mücadeleleri görüyor nefret ediyor ve bir kenara çekiliyor. Bunun için bu gibi kıymetlerin, memleketin en kıymetli şahıslarının partilerde yer alabilmesi için hakikaten partilere girme imkânları bunlara verilmeli, birtakım hiziplerin menfaatleri delaysiyle reddedilmemesi lâzımdır. Eğer, Komisyon veyahut arkadaşlarım bu fikrime iltifat ederlerse, mahkemeye kadar müracaata da bendeniz şahsan taraftarım. Bugün Türkiyede partilerdeki kriz ve mücadeleler bilhassa iki noktadan meydana çıkmaktadır. Birisi, bu gibi parti içindeki hiziplerin, kendilerinin ilelebet bu parti başındaki organlarda, kurullarda kalmasını temin etmek için kıymetleri partiye almama yoluna gitmeleri, ikincisi de, delegelerin tesbiti meselesidir. Şu siyasi partiler kanunu çıkarılırken, üzerinde hassasiyetle durulacak en mühim iki nokta bendenizce bunlardır. Bugüne kadar parti hayatımda gördüğüm birtakım mücadelelerin, kötü mücadelelerin, bu memleketin hayrına olmayan mücadelelerin, bu iki noktadan tevellüdediğini gördüm. Bu itibarla, bendeniz bu noktayı bir önerge ile isticram edeceğim. Eğer, Meclisi Âlinizce itibar görürse, bendeniz mesut ve bahtiyar olacağım.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Reşit Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın Hilmi Baydur.

HİLMİ BAYDUR (Muğla) — Çok muhterem arkadaşlarım, kısaca maruzatta bulunacağım.

İkinci bölümün sekizinci maddesinin gerçeklere ve Anayasaya uyduğu kanaatindeyim. Bilhassa lise veya çeşitli öğrencilere politikayı müsadde etmemek yerinde olmuştur. Yetişme ve genel kültür yapmak vaziyetinde olan öğrencilerin daha ziyade vakit ve enerjilerini dersleri üzerine teksif etmeleri hem memleket ve hem de gençlerimizin menfaatleri icabıdır.

İkincisi, Kamu İktisadi Teşebbüsleri yönetim ve denetim üyelerinin de politika haricinde tutulması yerindedir. Geçen devrelerde tecrübe

edilmiştir ki, Kamu İktisadi Teşebbüsleri hassas bir mevzudur. Bu teşekküllerde rolü olan kişilerin politikaya karışmaması hem kendilerinin, hem de memleketin iktisadi hayatı ve hattâ politika hayatı noktai nazarından da faydalıdır.

Üçüncü olarak; üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının politika faaliyetine müsaade edilmesi yerindedir. Demokrasinin hüküm sürdüğü memleketlerde de bu böyledir. Demokrasi ve politika ilimle desteklendiği takdirde daha şuurlu ve bilginç yolunu bulur. Bilhassa, partilerin programının hazırlanmasında ve tatbikatta ilim adamlarının çok faydası olur. İlimi bir müşavir vazifesi görür. Yalnız sayın öğretim üyelerinin bu faaliyetlerinin, asıl vazifesi olan öğretim vazifesine zarar vermiyecek, onu engellemiyecek şekilde olması lâzımdır. Çünkü, herşeyden evvel kendilerinden istenilen, memleketin ilerisini yapacak olan ve kendilerinden büyük ümit bağladığımız üniversite öğrencilerinin gereği gibi ilmi formasyonu haiz olarak yetiştirilmeleridir. Bu madde üzerinde maruzatım kısaca bundan ibarettir.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Tekinel.

İSMAİL HAKKI TEKİNEL (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, görüşülmekte olan tasarının 8 nci maddesi üzerinde bir konu hakkında söz almış bulunmaktayım.

Tasarının 8 nci maddesi, «Türk vatandaşı olmayanlar, reşidolmayanlar, kısıtlı olanlar «kelimelerinden sonra» kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar» şeklindedir ve Siyasi Partilere üye olamayacaklarını tesbit etmiş bulunmaktadır. Bu ibare, Anayasamızın 68 ve geçici 11 nci maddelerine tekabül ediyor. Ancak, Anayasamızın 68 nci maddesinde milletvekili seçilme yeterliğinin nelerden ibaret olduğu tesbit edilmiş ve yüz kızartıcı suçlarla, yüz kızartıcı bulunmayan suçlar arasında tefrik yaptıktan sonra, geçici 11 nci maddesinde «Yüz kızartıcı olmayan bir suçtan» demekle bâzi şartlarla, aftan istifadesi halinde siyasi partilere üye olmak hakkını ve milletvekili seçilmek imkânını sağlamıştır. Şimdi burada, Anayasa'nın yasakladığı husus,

68 nei maddede tadâdi olarak gösterilmiş ve sarîh bir şekil almıştır. Mesele, Anayasa'mızın 55 nei maddesinde ifadesini bulan hüküm sadece seçilme haklarıyla ilgilidir. Halbuki, Anayasamız ve diğer kanunlarımız vatandaşlara seçilme haklarının yanında seçme haklarını da tesbit etmiş bulunmaktadır. Nitelik, Siyasi Parti kurma, siyasi derneklere girme, sendika kurma gibi haklar da Anayasa'nın teminat altına almış olduğu esas, haklar olarak tadadedilmiştir.

Şimdi burada, üzerinde durmak istediğim husus, Anayasanın 68 nei maddesinin olduğu gibi bu ibarenin tahtında 8 nei maddeye intikal ettirilmesiyle seçilme hakkından mahrum olan ve Anayasanın 68 nei maddesinde ifadesini bulan kişileri aynı zamanda seçme hakkından da mahrum bırakacak ve siyasi partilere girme hakkından da mahrum bırakacak bir nitelik taşıdığı hususudur. Gerçekten Anayasamızın 68 nei maddesinde tadadedildiği şekilde ağır hapis cezasıyla mahkûm olanlar, beş seneden daha fazla hapis cezasıyla yükümlü olanlar, yüz kızartıcı suçlar tasnifine giren suçları işleyen kimselerin mebus olanıyacağı kaydedilmiş ve son hükümde de, bu gibi kişiler affa uğramış olsa dahi, milletvekili seçilemez denilmektedir.

Şimdi üzerinde durulması lâzımgelen husus yüz kızartıcı suçlar olarak ifadesini bulan «rüşvet, ihtilâs, irtikâp, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi suçları işleyenlerin evvelce affa tabi tutulmuş olmaları keyfiyettir. Bilindiği gibi, genel af, hem suçluluğu ve hem de cezayı kaldırmaktadır. Genel affa uğramış kimseler cezaları infaz edilsin veya edilmesin, esas cezaya ek teşkil eden cezayı bütün ferri ve mütemmim neticeleri ile birlikte bu aftan istifade ederler. Bundan 25 sene evvel inancı kötüye kullanmış olan bir şahsın ahiren çıkan genel af kanunlarıyla artık durumu hiç suç işlememiş olan vatandaşlar seviyesine ulaşmıştır. Anayasamızda bu yolda bir tahdit konulmadığına göre, bu gibi kişilerin, bu ibare, kanun maddesinde aynen kaldığı takdirde, Anayasaya aykırı olarak, kanaatimce, siyasi partilere girme imkânı orta yerden kaldırılmış olacaktır.

Bunun yanında ceza sistemimiz içinde, memnu hakların iadesi keyfiyeti de vardır. Memnu

hakların iadesi bir zaman meselesidir. Ancak, suç işlemiş olan kimsenin cemiyete daha yararlı olduğu ve badema bu şekilde suç işlememiş göz önünde tutularak bu haklar tescil edilmektedir ve suç işlememiş vatandaşlar seviyesinde muamele görmelerini sağlamaktadır. Şimdi, bu şekildeki insanlar suç işlemişlerse, bugünkü mevzuatımızda Devletin en yüksek kademesinde dahi memurluk yapmak imkânlarına sahiboldukları halde, siyasi partilere girme imkânından mahrum bırakılmaktadırlar. Binnetice, Anayasamızın 56 nei maddesinde siyasi vatandaşların siyasi partilere girmesine taallük eden kısımda bir zedeleme olduğu düşünülebilir ve söylenebilir.

Arkadaşlarım diyebilirler ki, bu tiplerin siyasi partilerde işi nedir? Siyasi partilere zarar verir. Doğrudur. Ancak, siyasi partiler, kendi üyelerini tesbit ederken ve partiye alırken elbette bunu düşünmek zorundadırlar. Bunun mazarratı o kişileri siyasi partilere alan heyetlere aidolmak lâzımgelir. Ama, esas hakların orta yerden kaldırılması doğru olmaz. Bu itibarla, bu ibarenin metinden çıkarılmasını, onun yerine kanaatimce maddeden istenilen neticeyi aynen hasıl edecek ve Anayasaya uygunluğu temin bakımından, Anayasamızın 68 nei maddesinin «... kamu hizmetlerinden yasaklılar kelimesinden sonra başlayan ile ağır hapis cezasını, gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve - taksirli suçlar hariç olmak üzere - beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olanlar» şeklindeki ibaresi konulursa zannedirim ki, Anayasaya da uygunluk temin edilmiş olacaktır. Komisyonun bu husustaki görüşünü herhalde biraz sonra arkadaşım ifade ederler. Şayet iltihak etmiyorlarsa, bu konuda müsaadeleriyle, bir takrir hazırlayıp takdim etmek istiyorum.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Komisyon sözcüsü, buyurunuz.
GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN
KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, evvelâ dün, zannedirim beni hafızam yanıltmıyorsa, Sayın Aziz Zeytinoğlu arkadaşım, yanıltmıyorsa, memurlar ve Kamu İktisadi Teşeb-

büslerinde yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ibaresine dokunarak «burada memurlar deniliyor, halbuki Kamu İktisadi Teşebbüslerinde de memurlar vardır, kamu iktisadi teşebbüslerinin memurları ve yönetim ve denetim işlerinde çalışan personeli tarzında bir ifade kullanırsak, belki metin daha sarîh olur» buyurmuşlardı. Buna lüzum yoktur. Çünkü, bu ibare aynen Anayasamızın 119 ncu maddesinden alınmıştır. Anayasamızın 119 ncu maddesi şöyle der: «Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar siyasi partilere üye olamazlar.»

Şimdi efendim, Anayasamızın neresinde memur ibaresi geçerse, bundan anlaşılacak şey şudur: İster Devlet memuru olsun, ister mahallî idareler de memur olsun, ister kamu iktisadi teşebbüslerinde memur olsun, hizmete girişi idarenin yapacağı şart tasarrufu ile tahakkuk eden kimseler memurdur. Hizmet akdiyle çalışanların aksine. Bunlar bir akit yaparak, bir hizmet akdi yaparak memuriyete girmezler, hizmete girmezler. Müracaat eder ve tâyin olunurlar. Bu tâyin idare hukuku teorisi bakımından bir şart tasarruftur. İşte memurluğu esasen hizmet akdiyle çalışma keyfiyetinden ayıran temel nokta da budur. Binaenaleyh, memur denince; Anayasamızın zabıtları da açıktır, bu bakımdan tereddüt yoktur, ben de zabıtlara geçiriyorum, bunun içine hem memurları, hem kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışan memur statüsündeki personel, hem de Sayın Aziz Zeytinoğlu temas etmemişlerdi, mahallî idarelerdeki, ezcümle belediyelerdeki memurlar bunun içerisine dâhildir. Ayrıca «kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar» ibaresinin Anayasamızın 119 ncu maddesinde ve bu tasarrufların 8 nci maddesinde geçmesinin sebebi; bazı kamu iktisadi teşebbüslerinde yönetim ve denetim işlerinde çalışanların dahi, biraz evvel arz ettiğim tarzda memur statüsü içerisinde değil de hizmet akdiyle çalışanların içinde bulunmalarından doğmaktadır. Meselâ, bir aralık en büyük İktisadi Devlet Teşebbüslerinin başında bulunan genel müdürlerden bazıları hizmet akdi ile istihdam ediliyor idi. Bu maddede hiçbir

surette kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanların dışında, hizmet akdi ile çalışanları, işçileri istihdaf eden bir taraf yoktur. Bunlar elbetteki siyasi partilere üye olmak hakkına sahiptirler. Sadece bu ibareden maksat memur statüsüne girmiyen, fakat hizmet akdiyle, yönetim ve denetim işlerinde, Kamu İktisadi Devlet Teşebbüslerinin Teşekkülünde çalışanlardır. Bu da böylece zannediyorum ki, açıklanmış oluyor.

Sayın İhsan Önal arkadaşımız burada «lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurullarında öğrenci olanlar» ibaresinin, «üniversite ve yüksek okul lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar» tarzında tadilini arzu ediyorlar. Bu suretle istihdaf ettikleri şey de, üniversite ve yüksek okulların öğrencilerinin de siyasi partilere üye olamamasıdır. Komisyonumuz bu görüşe iştirak etmemektedir. Dünyanın bütün demokratik memleketlerinde yüksek okullarda ve üniversitelerde okuyan öğrenciler, ayrıca rüste erişmişlerse ve diğer ehliyet şartlarını yerine getiriyorlarsa, siyasi partilere üye olabilirler. Siyasi partiler içinde vazife ve rol alabilirler. Nitekim, daha önce kararlaştırılmış ve kabul edilmiş bulunan bu tasarrufların 5 nci maddesi görüşüldüğü sırada, bu 5 nci maddede bahis konusu olan yardımcı kuruluşlar arasında, kadın kollarının ve gençlik kollarının da mevcud olduğu tasrih edilmiş idi. Gençlik kollarının kurulması yasağı vaz'edilmesi hususunda ileri sürülen tekliflere Yüce Meclis iltifat etmemiş idi. Eğer, biz üniversite ve yüksek okul talebelerinin siyasi partilere girmemesi yolunda bir yasak vaz'edersek, bu yanılmıyorsa diğer demokratik memleketlerde mevcudolmayan bir yasak olacaktır. Daha önce haklı olarak birçok arkadaşlarımız, köylere kadar parti faaliyetlerinin uzatılması lâzımgeldiğini tebarüz ettirmişlerdi. Yine aynı beşinci madde bu yoldaki temayülleri dikkate alan bir tarzda tadilen kabul edilmiş idi. Sayın Önal arkadaşımız da kabul ederler ki, çoğu ilkokul tahsili dahi yapmamış olan vatandaşlarımızın siyasi faaliyete katılmaları kadar, yüksek okul ve üniversite seviyesine gelmiş olanların da katılma hakları olmak iktiza eder. Lise veya muadili ve daha alt kademedeki öğrenim kurumlarındaki öğrenciler için bu yasağın konulmasının sebebi, bunların şahıslarından zi-

yade içerisinde yer aldıkları müesseselerin hususiyetinden ileri gelmektedir. Halbuki, üniversite ve yüksek okullar için böyle bir hususiyet hiçbir demokratik memlekette kabul edilmiş değildir. Bu itibarla, Sayın Önal arkadaşımızın bu teklifine Komisyonunuz katılmamaktadır.

Sayın Tekinel arkadaşımız, 8 nci madde üzerinde, Anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğine seçilme yeterliğine mütaallik, daha doğrusu milletvekili seçilme yeterliğine mütaallik maddesinin aynen, yalnız bir cümle parçası istisnasıyla, tekrarını teklif etmektedirler. O da «affa uğramış olsalarda» ibaresinin ilâvesidir.

Umumi af cezanın bütün neticelerini ortadan kaldırır. Bu umumi hukuk tefsir kaideleri bakımından bir esastır. Ama öyle umumi af kanunları vardır ki, cezanın bütün neticelerini kaldırmadan da çıkarılabilir. Eğer, bir umumi af namı altında bir af çıkmış ve ayrıca hangi cezaların veyehut ceza neticelerinin kaldırıldığı o kannada belirtilmemişse, umumi affın bütün fer'i cezalara ve cezanın bütün neticelerine şamil olduğu hususunda Sayın Tekinel arkadaşımızın söyledikleri doğrudur. Ama, bu bir Anayasa kaidesi değildir. Umumi af kanunlarında pekâlâ, umumi affa uğrayan suçların bâzı neticeleri hususunda istisna edici hükümler mevcudolagelmektedir. Kendileri de beni tasdik etmek lûtfunda bulundular, teşekkür ederim. Böyle olduğuna göre, bunun ifade ettiği mâna şudur ki, bâzı hallerde vâzı kanun umumi affa uğramış kimseler hakkında dahi, bâzı faaliyetler bakımından kısıtlayıcı hükümler getirebilir. Bu bir takdir meselesidir, bir Anayasaya aykırılık mevzu bahis değildir, zannediyorum.

Komisyon olarak, partilerarası metinde yer alan, protokolda yer alan ve bu maddeyi aynen kabul eden anlayışa katılıyoruz. 9 Temmuz 1961 günü yeni Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının yürürlüğe girmesinden önce affedilmiş olanlar hariç, milletvekilliği seçilme yeterliğini kaybettirici nitelikteki suçlardan mahkûm edilmiş olanların affedilmiş olsalar dahi, siyasi partilere üye olmalarında her hangi bir fayda mülâhaza etmiyoruz. Siyasi hayatımızı her bakımdan huzura kavuşturmak için böyle bir kısıtlayıcı hükmün zaruri olduğuna kaaniiz. Yalnız, Sayın Tekinel arkadaşımızın bir hususta yanlışlığına kaaniim; o da memnu hakların

iadesi meselesidir. Memnu hakların iadesi için de prensip itibarıyla aynı şeyi söylemek lâzımdır. Affedilmiş kimseler için dahi bu istisnayı kabul etmiyeceksek, memnu hakların iadesi kararına mevzu teşkil etmiş olan kimseler için de bu istisnayı kabul etmemek gerekir. Ancak, Anayasamızın 11 nci geçici maddesi, benim anladığıma göre, milletvekili seçilme yeterliğine mütaallik olmak üzere «affedilmiş olsalar dahi seçilemezler» hükmünün istisnasını 9 Temmuz 1961 den evvelki devre için getirirken sadece affedilmiş olanlardan bahsediyordu. Affedilmiş olanlar için bundan bahsedildiğine göre, memnu hakları 9 Temmuz 1961 den önce iade edilmiş olanlar için de evleviyetle bunlardan bahsedilmek gerekir idi. Ya bu, kıyasen böyle tefsir edilmek icabeder, hattâ milletvekilliğine seçilme yeterliği bakımından dahi Anayasamızın geçici 11 nci maddesinde, böyle tefsir edilemiyorsa kanaatince bir eksiklik vardır. Bu eksikliğin siyasi partilere üye olmak bakımından her halûkârda giderilmesi için Komisyonunuz bu 8 nci maddeye ikinci fıkra olarak ilâve edilmesi zımında şöyle bir madde kaleme almıştır. «Yukardaki fıkranın uygulanmasında memnu haklarının geriverilmesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş olanlar hakkında da Anayasamızın 11 nci geçici maddesi hükmü dikkate alınır.»

Bunu, Komisyonunuz olarak teklif ediyoruz. Yani, nasıl ki, 9 Temmuz 1961 den önce milletvekilliğine seçilme yeterliğini kaybettirici bir suçtan dolayı mahkûm olmuş bulunursa... Tekrar edeyim cümlem, milletvekilliği yeterliğini kaybettirici bir suçtan dolayı mahkûm olmuş bulunup da, 9 Temmuz 1961 den önce affa uğramış bulunanlar, Milletvekili seçilme yeterliğine sahiptirler. Aynı bunun gibi, Milletvekilliği seçilme yeterliğini kaybettirici bir suçtan dolayı mahkûm olmuş bulunup da, 9 Temmuz 1961 den önce memnu haklarının iadesine karar verilmiş olanlar için de, bu istisnanın kendileri lehine tatbikini sağlayacak bir fıkrayı ilâve ettiriyoruz, buraya. Yani nasıl ki, Milletvekili seçilme yeterliğini kaybettirici bir suçtan dolayı mahkûm edilmiş bulunanlardan 9 Temmuz 1961 den önce affedilmiş olanlar Milletvekili seçilebileceklerse, bu hükmü göre bunlar partilere de üye olabileceklerdir. Acaba, bunlardan, 9 Tem-

muz 1961 den önce memnu haklarının iadesine karar verilmiş olanlar partilere üye olabilecekler mi? Şu fıkra ilâve edilince bu hususta tereddüt kalmıyacaktır. Bunlar da tıpkı affedilmişler gibi partilere üye olabileceklerdir. Tabiatıyla bunu ancak memnu hakların iadesi ve af müessesesi bakımından 9 Temmuz 1961 den öncesi için bir muvazilik kurabiliriz. Diğeri için, milletvekili seçilmeyi esas itihaz ettiğimize göre, bu paralelliği ancak her ikisi için de yasağa var etmek suretiyle kurmamız, mümkün olabilir.

Şimdi Sayın Önal ayrıca 9 ncu madde hakkında bir teklifte bulundular. Kendilerinin ile ri sürdükleri hususta yerden göğe kadar hakları var. Bu bir problemdir. Türkiye'de. Mahalinde partilere üye olmak isteyen kimseler taşlaşmış, petrifiye olmuş teşkilât kademelerinin direnmesi yüzünden partilere girememektedirler. Birçok partilerde bu dert mevcuttur. Bu mesele partiler arası müzakerelerde olsun, daha evvelki komisyon müzakereleri sırasında olsun tezekkür edilmemiş değildir. Tezekkür edilmiştir. Ancak, düşünülmüştür ki, bu kanun çıktık tan sonra, esasen partiler tüzüklerini yeniden bu kanuna intibak ettirmek durumunda olduklarından ve bu kanunda aşağı - yukarı bütün partilerin üzerinde bir derdolarak, halledilmesi gereken bir derdolarak mutabık buldukları hususları, ayrıca bu kanuna dere ederek kanun metnini ağırlaştırmıyalım. Bize öyle gelmektedir. Burada esasen 9 ncu maddede «siyasi partiler üyesi olma ya kanuna göre ehil olanların üyeliğe kabul şartları siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir» hükmü esasen Anayasamızın 56 ncı maddesine istinadeden bir hükümdür. Dikkat buyurulursa, Anayasamızın 56 ncı maddesi, «vatandaşların siyasi partiler kurma ve usulüne göre partilere girme, çıkma hakkına sahiptir.» der. Yani, isteyen istifa edince, istifa etmiş, çıkmış olur. Fakat, girmesi kayıtsız değil, usule göre olur. Hangi usule göre?.. Parti tüzüğünün tesbit edeceği usule göre. Ben demiyorum ki, kanunda böyle bir madde yer alamaz. Hayır alabilir. Ancak, kanunun lüzumsuz yere belki de metnini uzatmış ve ağırlaştırmış oluruz. Çünkü, aşağı - yukarı partiler arası müzakerelerde de görmüşüzdür ki, bütün partiler bu dert üzerine eğilmişlerdir ve her parti eğer tüzüğünde bunun tedbirini derpiş etmemişse,

derpiş etme yolundadır. Yani Sayın Önal arkadaşımızın teklif ettikleri veçhile, müracaat edilen kademe kurulu bir üye namzedini üyeliğe kabul etmemişse, o üye namzedinin daha üst kurullara sırasıyla itiraz etme hakkına sahiptir. Bu husus ya bütün parti tüzüklerinde kabul edilmiştir, yahut kabul edilmesi açıkça derpiş edilmektedir. Bu itibarla, burada ayrıca kanuna bir müeyyide koymak meseleyi halletmiyecektir, sadece metni ağırlaştırmış olacaktır. Mafahih buna bir prensip alehtarlığımız da yoktur. Esas itibariyle aynı fikirdeyiz.

Mahkeme kararı ile üye namzetlerinin partilere alınması fikrine gelince : Komisyonumuz böyle bir hükmün kaza fonksiyonu görmekle vazifeli mahkemelerin görevi ile hiçbir ilgisi olmadığı kanaatindedir. Bir ihtilâf mevzuu olmaz, bu konu. Dünyanın her yerinde derneklere, partilere üye kabul edilmesi, o partilerin tüzüklerine göre organlarının kullanacağı takdir hakkına bağlıdır. Bir topluluk kendi içinde belli bir tesanüde sahibolmak ihtiyacındadır. Siyasi partiler için bu diğer derneklerden de daha büyük bir ihtiyaçtır. Kendi tesanüdü bakımından bir partinin yetkili organlarının üye olarak girmek isteyen bir kimsenin üyeliğini reddetmek hakkına sahibolmaları lâzımdır. Aksi takdirde parti dışı birtakım teşekküllerin, ez cümle mahkemelerin bağlayıcı kararlarıyla partilere, derneklere üye kaydını mecburi kılacak olursak, bu takdirde siyasi parti denilen ve kendisinde belirli ölçüde bir tesanüd aranmak istenen teşekkülün bu vasfı kaybolmak tehlikesiyle karşılaşır. Bu sebepten dolaydır ki, nitekim Anayasada da partilere girmek tüzüklerin tesbit edeceği esaslara bırakılmıştır. Benim mâruzatım bu kadardır.

İHSAN ÖNAL (İçel) — Bir sual soracağım.

BAŞKAN — Buyurun sualinizi sorunuz, Sayın Önal. Zaten kifayet takriri vardır.

İHSAN ÖNAL (İçel) — Sayın Sözcü, yüksek tahsilde bulunan öğrencilerin partilere girmemesi hususunun doğru olacağını şu şekilde belirttiler; «Garp memleketlerinde yüksek tahsil öğrencileri mutlaka rüştünü ispat etmeden partilere giremez, edince girer dediler. «Şimdi acaba ben kendilerinden soruyorum, Garp memleketlerinde kadın kolları ve gençlik kolları var mıdır? Bendenizin bilgile-

rine göre, Garp memleketlerinde, değil böyle gençlik kolları, kadın kolları, bir şahsın bir partide olup olmadığını öğrenmek dahi çok müşküldür. Ancak, şahısların okudukları gazetelerden onların siyasi temayüllerini öğrenebilirsiniz. Bizde olduğu gibi, kadın ve gençlik kollarının partilerde yapacakları mücadeleler, böyle kadınları kamyonlara doldurup köylerden getirmek gibi birşey yoktur. Onun için mademki, Garp demokrasisini bir örnek olarak gösteriyoruz. Niçin kadın ve gençlik kollarında da Garbı örnek olarak almıyoruz? Halbuki, bizim kendi bünyemize göre kanunlarımızı tesis etmemiz doğru olurken, bu tarafı ihmal ediyoruz. İşimize gelen tarafta Garp demokrasilerinde bu var diyoruz, öbür tarafta bunu katıyen nazarı itibara almadan hükümler yürütüyoruz.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Efendim, Sayın Önal'ın elde etmiş olduğu malûmatın yanlış olduğu kanaatindeyim. Eğer, tetkik edilirse görülür ki bütün Garp demokrasilerinde kadın ve gençlik kolları adı altında yardımcı kuruluşlar hemen bütün partilerin tüzüklerinde yer alır. Meselâ bu tasarı'nın hazırlanmasında belibaşlı mehazlardan biri olmuş bulunan Alman Hukukçular Heyetinin, Alman Siyasi partiler kanun tasarısının hazırlık çalışmaları için verdiği rapora da müracaat etmek mümkün olduğu gibi, bu konuda belibaşlı otoritelerden birisi olan «Elis'in Maurice Duverger» nin eserlerine de müracaat etmek kabildir. Bu arada, aşağı - yukarı, yine Duverger'in derlediği bir siyasi ilimler, vesikalar kitapçığında belibaşlı Batı - Avrupa ve Amerika siyasi partilerinin tüzükleri de mevcuttur. Onlara da bakıldığı takdirde, aşağı - yukarı bütün Garp demokrasilerinde, aşağı - yukarı bütün büyük partilerin gençlik ve kadın kolları kurdukları görülür. Bu itibarla, bu malûmatın doğru olmadığını, komisyonunuz, elindeki malûmata istinaden söyleyebilmek mevkiindedir. Türkiye realiteleri bakımından, bunun böyle olmadığı ispat edildiği takdirde, elbette kanunların her memleketin bünyesine uygun yapılması iktiza ettiğine göre, bunu gerçekleştirmek mümkün olabilir. Ancak Türkiye'de bugüne kadar bütün siyasi partilerimizin içinde raslanan tatbi-

kata aykırı olduktan başka; dediğim gibi, bir memleketin yüksek siyasi kadrolarını yetiştirmesi, sadece yüksek okul veya üniversitelerde evveleminde nazari ilim ve irfan okumakla olmaz. Yüksek seviyede siyasi kadro yetiştirmek istiyorsak, ilim tedrisatının en yüksek seviyesine varmış olan gençlerin, nihayet kendi siyasi temayülleri içinde, siyasi hayatın tâ ortasında tatbikattan ilham almalarına ve o tatbikatta, hattâ iyi bir yönde, ileri bir yönde, daha mütekâmil bir yönde tesir altında bırakılmalarına imkân verilmek gerekir. Bu itibarla, biz, bu görüşte değiliz. Tekrar ediyorum, 5 nci madde görüşülürken, kadın ve gençlik kolları yardımı kuruluşlar içinde bahis mevzuu olmuş gençlik ve kadın kollarına lüzum olmadığı ifade edilmiş fakat Yüksek Meclis bu fikre iltifat etmemiştir.

BAŞKAN — Sayın İnan; siz sual mi soracaksınız?

ŞEFİK İNAN (Çanakkale) — Hayır, konuşmak istiyorum.

BASKAN — Efendim, bir kifayet önergesi var. Son söz milletvekilinin olduğu için sırada bulunan arkadaşımız Arıkan'a söz veriyorum.

MAZHAR ARIKAN (İçel) — Muhterem arkadaşlarım; ben 9 ncu maddenin ikinci fıkrası üzerinde mâruzatta bulunacağım.

Metinde siyasi parti üyesi olmaya kanuna göre ehil olanların üyeliğe kabul şartları siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir, denmektedir. Bu fıkra, işi, tüzükte yazılı tadadı bir esasa bağlanmış iken, ikinci fıkrada, «Siyasi partiler üye olma istemlerini, sebep göstermeksizin reddedebilirler» şeklinde bir hüküm sevki kanaatimizce her şeyde açıklık isteyen demokratik idarenin temelini teşkil eden siyasi faaliyetler için bir nakisadır. Ayrıca bu işte tüzükleri esas alan Anayasa hükmüne de uygun düşmez, kanaatindeyiz.

Bu fıkranın bilâkis az sonra takdim edeceğim önergede yazılı «üyeliğe kabul şartlarının dışında bir sebebe istinad ederek reddedemeler» demek suretiyle bir teminat ve garanti hükmünü ihtiva etmeliydi.

Fıkranın değişikliğe tabi tutulmasında, peşinen objektif kıstasları değerlendireceği cihetle fayda ve zaruret vardır.

Saniyen, saklanması ve üstü kapalı ifadesinde asla mecburiyet duymadığım ve hattâ ehemmiyetli de bulmadığım bir husus da :

Teşkilât hüviyeti içerisinde parti kademelelerini sevk ve idare edenlerin büyük bir kısmının âtiye muzaf ve pek tabii bulduğum politik arzularını, normal kaderi ve seyri içinde bırakmayıp, teşkilâta olmanın sağladığı bâzı yetkilere dayanarak ve bunları bir maksadın uğrunda âlet ederek sadist bir politik mücadelenin her türlü ayıbını irtikâp ve küçük hesaplar için şahsiyet ve haysiyetlere tecavüz halini alan saldırıları seddedeceği ve böylece baskı ve keyfiliği bertaraf edeceği için maddeye bu fıkranın ilâvesi lâzımdır.

Politik ihtiras kasırgasının anaforundan ve marazi hırsların ahtapotundan partiye, politikaya ve memleket siyasetine hizmet edecek şahsiyetleri korumak lâzımdır. Üye olmak için partilerin tüzüklerinde şartlar vardır ve çok geniştir. Meselâ; Adalet Partisi Tüzüğü'nün 3 neü maddesinde partiye üye olabilme şartını şöyle sıralar «Kanunen siyasi partilere girebilme evsaf ve şartlarını havi olan, evvelce partiden çıkarılmamış olan, Türk kültürünü benimsemiş olan partinin tüzük ve programını kabul eden, halkça kötü şöhretle tanınmamış olan, yetki ve nüfusunu kullanarak insan haklarını çiğneyici fiillerden doğan bir suçtan, vatana ihanatten komünistlikten, irticadan ve mukaddesata hürmetsizlikten şeref ve haysiyet kırıcı bir suçtan ve her ne şekilde olursa olsun âmme malını çalmaktan hüküm giymemiş bulunan her Türk vatandaşı üye olabilir.» denmektedir.

Bu kadar geniş muhtevadan sonra ayrıca bir de memurları emekliye sevk işinde yıllar yılı tenkidlere uğruyan, görülen lüzum maddesi gibi bir de sebep göstermeksizin reddedebilir kaydını koymak, demokratik hukuk anlayışıyla bağdaşamaz. Şahsın kusuru varsa açıklansın. Bunu yapılan tahkikat üzerine açıklamak ve böylece parti organına yetki tanımak, Ceza Hukuku yönünden suç olmadığı gibi, hukukî tazmine de yol açmaz. O halde, sebepsiz reddin mânevi tahribatını düşünüp sebep göstererek reddetmenin medeni cesaretini gösterebilmelidir.

Bugün itibar gören karar ve kanaat odur ki, istismara ve suiistimale müsait takdir ve kanaatlerin kanun içinde vuzuha kavuşturulması yolundadır. 45 sayılı Kanun görüşülürken 37 ne maddesindeki hâkimliğe kabul talebimin sebepsiz reddi şeklindeki Hükümet tasarısında hüküm vardı, bu reddolunmuş ve kabul edilmemiştir. Burada da aynı surette hareket edilmesinde fayda vardır.

Değiştirge önergemi takdim ediyorum. Takdir Yüce Heyetindir. Hürmetlerimle.

Değiştirge önergemi takdim ediyorum. Takdir Yüce Heyetindir.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Kifayet önergesini okutuyorum.

Başkanlığa

İkinci kısmın bölümü üzerindeki müzakere-lerin kifayetini arz ederim.

Afyon Karahisar
Halûk Nur Bâki

BAŞKAN — Kifayet önergesi aleyhinde Sayın Turhan Bilgin.

TURHAN BİLGİN (Erzurum) — Muhterem arkadaşlar, 8 ne madde, siyasi partilere giriş mevzuunda İsmail Hakkı Tekinel arkadaşımız tamamen teknik mevzua inhisar etmek üzere bâzı, bizi de tereddütlere sevk eden beyanlarda bulundu. Sayın Komisyon Sözcüsü Kırca arkadaşımız birçok noktalardan kendilerine iştirak ettiler. Karşılıklı iştirak edilen bu görüşmeden sonra, daha tavazzuh etmesi, açıklanması lâzımgelen ve hattâ zapta geçmesi, ilerdeki tatbikatta her hangi bir krizle karşılaşılması için aydınlanması lâzımgelen hususlar vardır. Bu sebeple, maddenin ehemmiyetine ve teknik hususlara temas etmesi bakımından, hiç olmazsa mukabil düşünceleri de öğrenmek ve tereddütlerinizi izale etmek maksadıyla ve birinci konuşmayı yapan arkadaşımıza da konuşma hakkı tanımak maksadıyla kifayetin aleyhinde oy kullanılmasını arz ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Kifayet önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu bölümdeki maddelerle ilgili olarak verilmiş olan önergeleri sırasıyla okutuyorum.

Başkanlığa

Tasarının sekizinci maddesinin birinci satırındaki kısıtlı olan kelimesinden sonra gelen (kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı T. B. M. M. üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar) ibaresinin çıkartılmasını ve yerine (Milletvekili seçme yeterliğine sahibolmayanlar) ibaresinin konulması suretiyle maddenin düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

İstanbul

Nurettin Bulak

Sayın Başkanlığa

8 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Erzurum

Nihat Diler

Madde 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar. Residolmıyanlar, genel af veya memnu hakların iadesi yoluyla haklarını elde etmiş kısıtlılar hariç, diğer kısıtlılar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı T. B. M. Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında, öğrenci olanlar ve Anayasanın 119 ncu maddesinde zikredilen kimseler siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek Başkanlığa

Tasarının 8 nci maddesinin aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ederim.

İstanbul

İsmail Hakkı Tekinel

Madde 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, residolmıyanlar, kısıtlı olanlar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sarkıntılık, inancı kötüye kullanma dolaylı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş bulunanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar siyasi partilere üye olamazlar. Üniversite öğre-

tim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları memurların tabi olduğu yasaklama kaydının dışındadır.

Millet Meclisi Başkanlığına

8 nci maddenin birinci fıkrasının üçüncü satırında «lise veya eşidi» kelimelerinden evvel «yüksek» kelimesinin konmasını arz ve teklif ederim.

İçel

İhsan Önal

Yüksek Başkanlığa

8 nci maddenin 2 nci satırındaki... «lise veya eşidi veya alt kademedeki öğrenim kurumlarında» kelimelerinin çıkarılmasını arz ederim.

Kırşehir

Ahmet Bilgin

Sayın Başkanlığa

Madde 8. — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ibaresinden sonra (memur ve) kelimelerinin ilâvesini arz ve rica ederim.

Eskişehir

Aziz Zeytinoglu

AZİZ ZEYTİNOĞLU (Eskişehir) — Sayın komisyon sözcüsü bu hususu söylediklerinden ve işçilerin bunun şumulüne girmediğini beyan ettiklerinden, takririmi geri alıyorum .

BAŞKAN — Peki, takririniz geri verilmiştir.

Yüksek Başkanlığa

8 nci maddeye ikinci fıkra olarak aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederiz.

«Yukarıdaki fıkranın uygulanmasında memnu hakların geri verilmesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş olanlar hakkında da Anayasanın geçici 11 nci maddesi hükmü dikkate alınır. Mevcut ikinci fıkra üçüncü fıkra olacaktır.

Geçici Komisyon Sözcüsü

İstanbul

Coşkun Kırcı

BAŞKAN — Okunmuş olan önergeleri sırasıyla tekrar okutup oylarınıza sunacağız.

(İstanbul Milletvekili Nurettin Bulak'ın takriiri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Sayın Nurettin Bulak arkadaşımıza aidolan bu önergeye komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

2 nei önerge Sayın Nihat Diler arkadaşımıza aittir.

(Erzurum Milletvekili Nihat Diler'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Teknik bakımdan çok karışık olarak kaleme alınmıştır. Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Tekinel arkadaşımıza ait önergeyi tekrar okutuyorum.

(İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Komisyon olarak bu önergeye katılmıyoruz. Çünkü, (affedilmiş olsalar dahi) kaydının çıkartılmış olması bu günün vasatı bakımından âmme menfaatine uygun bulmuyoruz ve partilerarası anlaşmalara uyarak bu önergeye katılamıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Önerge kabul edilmiştir.

Komisyon filhal katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Hayır efendim. Önergeyi Komisyona istiyoruz.

BAŞKAN — Önerge Komisyona verilmiştir. Okutulmuş olan, fakat oylanmamış olan diğer önergeleri de istiyor mu Komisyon?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Evet efendim.

BAŞKAN — Diğer önergeler de Komisyona verilmiştir.

9 neu madde ile ilgili olarak verilmiş önergeleri okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

9 neu maddenin ikinci fıkrasının sonuna aşağıdaki hükmün eklenmesini arz ve teklif ederiz.

Ankara

F. Nuri Yıldırım

İçel

İhsan Önal

«Aneak üyeliği kabul edilmeyen kimse bunun kasıtlı olarak reddedildiğini iddia ettiği hallerde, teşkilâtın en üst kademelerine kadar itiraz hakkına sahiptir.»

Yüksek Başkanlığa

Görüşülmekte olan 9 neu maddenin ikinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

İçel

Mazhar Arıkan

İkinci fıkra :

«Siyasi partiler, üye olma istemlerini tüzüklerinde yazılı üyeliğe kabul şartlarının dışında bir sebebe istinadederek reddetmezler.»

BAŞKAN — Bu son okunmuş olan önergeye komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Arıkan'm mı efendim?

BAŞKAN — Evet, Sayın Arıkan'm, önergesine katılıyor musunuz?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Arıkan'm önergesine katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Sayın İhsan Önal arkadaşımıza ait önergeyi okutuyorum.

(İhsan Önal ve F. Nuri Yıldırım'm önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Komisyon bu hususta Yüce Heyetin kararına uyacaktır efendim.

BAŞKAN — Komisyon Yüce Heyetin kararına daima uymak durumundadır. Sadece siz katılıyormusunuz? Yoksa katılmıyormusunuz? Lütfen cevaplandırın (Alkışlar, gülüşmeler)

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Komisyon, malûmuâliniz Sayın Başkanım, bir takrir nazarı dikkate alındığı takdirde, filhal kabul edip etmemekte serbesttir. Biraz evvel Yüce Heyete muhayyer bırakıyorum derken bu yetkimi hatırlayarak belki de bu cüretkâr sözü sarf etmiş bulunuyorum. Bunun böyle anlaşılmasını rica ederim.

Komisyon bu takrir hususunda katılıp katılmamak konusunda her hangi bir fikir serdetmeyecektir, efendim.

BAŞKAN — Bu taktir konusunda Komisyon her hangi bir fikir serdetmiyor. Taktiri oyunuz sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Komisyon filhal katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Tedvini maksadiyle taktirin Komisyonuna verilmesini istirham ediyoruz.

BAŞKAN — Taktir Komisyonuna verilmiştir.

İkinci bölümün 10 neu maddesiyle ilgili iki taktir vardır, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

10 neu maddenin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederiz

A.P. Grup Başkanı
İzmir

Ali Naili Erdem

C.H.P. Grup Başkanvekili
Maraş

Kemal Bayazıt

C.K.M.P. Grubu adına
Konya

İrfan Baran

M.P. Grubu Başkanvekili
Yozgat

İ. Hakkı Akdoğan

Y.T.P. Grup Başkanvekili
Hatay

Şekip İnal

Geçici Komisyon Sözcüsü
İstanbul

Coşkun Kırca

Sayın Başkanlığa

10 neu maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Eskişehir

Aziz Zeytinoğlu

BAŞKAN — İki önerge de aynı mahiyettedir ve 10 neu maddenin metinden tayyını istihdaf etmektedir. Komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Katılıyor.

BAŞKAN — Komisyon katılıyor. Oyunuz sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. 10 neu madde metinden çıkarılmıştır. Üçüncü bölümün müzakeresine geçiyoruz.

Üçüncü bölüm ile ilgili olarak söz alan arkadaşlarımızın isimlerini okutuyorum:

Emin Paksüt, Aziz Zeytinoğlu, Nihat Diler, Ahmet Üstün, Tahsin Demiray, Reşit Ülker, Kenan Esengin, Ruhi Soyer, Ferda Güley, Nazmi Özogül, Kâzım Arar, Alp Doğan Şen, Ahmet Bilgin, Yusuf Ulusoy, İhsan Önal, Kasım Gülek.

Sayın Paksüt? Yoklar. Sayın Zeytinoğlu.

AZİZ ZEYTİNOĞLU (Eskişehir) — Muhterem arkadaşlar, bu bölümdeki 11 nei maddenin ikinci fıkrasındaki (... ve millet meclisi üyo tamsayısından az ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel oyla seçilen üye tamsayısından fazla olmamak kaydıyla...) ibaresi bence fazladır. Çünkü, bu siyasi partinin kendi organlarının sayısı kendi tüzüklerinde gösterilmektedir. Binaenaleyh, Genel Kongre tamsayısı, burada genel kongrelerinin tamsayılarının Millet Meclisini misal almasını ben doğru bulmuyorum. Millet Meclisi bugün az olabilir, yarın çok olabilir, her zaman değişebilir. Binaenaleyh, partilerin genel kongreleri de kendi tüzüklerine göre, - esasen tüzükleri de İçişleri Bakanlığınca onaylandığına göre, kendi tüzüklerine göre - olmalıdır. Bence buradaki bu ibare lüzumsuzdur. Bir siyasi partinin genel kongresinin Büyük Millet Meclisi ile mukayesesini doğru bulmam. Bu bakımdan bir taktir vereceğim. Lütfen kabulünü rica ederim.

Yine, bu 11 nei maddenin 3 neu fıkrasının tamamen çıkarılması lâzımgeldiği kanaatindeyim. Bu da şu fıkradır: Taşdıkları sıfat dolayısıyla genel kongre delegesi olan kimselerin, ayrıca il kongrelerince de delege olarak seçilmeleri caiz değildir. «Esasen yukarıda, genel kongreye gelecek delegeler burada beyan ediliyor ve T.B.M.M. âzalarının, bu kongrelerin tabii üyesi olduklarında zikredildiğine göre, buradaki bu hüküm lüzumsuzdur. Bunun çıkarılması için bir taktir veriyorum.

Yine bu bölümde arkadaşlarım, 12 nei maddenin 4 neu fıkrasında, «Programa ve genel kongre kararlarına uymak şartıyla,» kısmının da lüzumsuzluğu kanısındayım. Çünkü arkadaşlarım, bu en nihayet bir organdır, merkez karar organı. Bunu kısıtlamak her hangi bir şekilde doğru değildir. Eğer, bir organ bu kanuna aykırı bir harekette bulunuyorsa, esasen o her zaman bu kısımdaki muhtelif cezalar ile teeziye edilebilir. Veyahut da hattâ kapatılabilir. Ama, bir

organı kararlarında kısıtlamak hiçbir zaman doğru değildir. Esasında o organ kendi partisi kararları hilâfına hareket eder ise partisi cezalandırır, kanunlar hilâfına hareket ederlerse kanun cezalandırır. Onun için bu madde büyük bir organın kararlarının kısıtlanması doğru değildir. Onun için, bu fıkranın da buradan çıkarılması lâzımgeldiği kanısındayım.

Yine, bu bölümde arkadaşlarım, 14 ncü madde çok uzun tedvin edilmiştir. Bu 14 ncü madde, esasen partilerin tüzüklerinde vardır, disiplin organları, «Siyasi partinin merkez disiplin organı veya organları parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Bu organların üye sayısı 7 den az olamaz» şeklindeki ibare kâfidir kanısındayım. Bu kadar uzun yazmaya lüzum yoktur. Bunun da bu şekilde değiştirilmesini arz ve temenni ederim. Hürmetlerimle.

BASKAN — Sayın Nihat Diler.

NİHAT DİLER (Erzurum) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar; tasarının 3 ncü bölümüne giren maddelerin topyekûnu partilerin iç bünyesi ile ilgili meseleleri alâkadar etmektedir. Partiler kanununun içinde yer almasına bence lüzum yoktur. Partileri, kanunların vesayeti altında tutup, serbest hareket etmelerini önlemek, onların demokrasiye lâyık olmadıklarını peşinen tesbit etmek demektir. Bir parti kenli bünyesi içinde eğer demokrasiyi gerçekleştirecek kabiliyette değilse, imkânı haiz değilse veya partiye intisabetmiş olan kimseler partinin tüzük ve programını seyvanen tatbik edip onun denetlenmesini temin edecek vaziyette değilse, memleketin kâleri üzerinde müessir olabilecek vazifeleri almak da o parti için caiz değildir. Bunu temin etmek için partilere imkân verilmesi lâzımdır. Demokratik rejim, demokratik hayat ancak zamanla tekâmül eder. Partiler, kendi bünyeleri içinde hakiki fazileti benimsiyecekler, bunun neticesinde tekâmüle erişecekler, kendi program ve tüzüklerini demokratik esaslar içinde tanzim edecekler ve demokrasinin usul ve metodlarına göre de denetliyeceklerdir. Bunun neticesinde âmme hizmetlerini deruhte edince, memleketin tüzük ve programa girmiyen meselelerini dirayetle ve ehliyetle ele alabileceklerdir. Eğer, partilerde peşinen, siz kendi tüzüğünüzü tanzim edemiyecsiniz, tüzüğünüzde, genel kongrenizde genel başkanınızda, merkez karar

organınız da, merkez disiplin organınız da, şu, şu, şu şeyleri de bulunduracaksınız diye, ona emir verecek vaziyete gelirsek, siz peşinen, bu memlekete hizmet edecek ehliyet ve dirayette değilsiniz gibi, bir emir vermiş olacağız, bu kanunla. Bunun neticesinde partilerin, doğrudan doğruya mahcur vaziyette birer nesne olduğunu kabul etmiş olacağız. Bu, Anayasaya da aykırıdır. Bunlar topyekûn partilerin iç bünyesini ilgilendiren bir mevzudur. Meselâ, bunlardan genel kongreler uzun bir madde halinde kaleme alınmıştır. Genel kongrelerde delege adedinin 600 ile 450 arasında olması kararlaştırılmıştır. 450 olmazda 300 olur, 200 olursa bunun ne mahzuru vardır? Veya 600 ü geçerse bunun ne mahzuru vardır? Âmme intizamına taallük eden Anayasanın... (Taban verilmiş, tavan verilmemiş, sesleri)

Efendim, 450 ve 600... Eğer dikkatli okursanız, okumuşsanız...

Şimdi, bu vaziyet karşısında, bir âmme intizamı da yoktur. Anayasanın partilere tanınmış olduğu hak ve hürriyetler sebepsiz yere tahdidolacak ve Anayasanın dolayısıyla emretmiş olduğu, partilerin âmme menfaatine aykırı hareketlerinden dolayı kontrol imkânı da ortadan kalkacak. Meselâ, bu kongre metnini, tanzim edilen 11 ncü maddeye aykırı hareket edildiği takdirde, âmme menfaatine hiçbir aykırı durum olmadığı halde, Anayasa Mahkemesince partinin kapatılması Partiler Kanununa aykırı hareket edildi diye partinin kapatılması dahi mevzuubahsolacaktır. Önemli meselelerde partilerin murakabesi nazarı dikkate alınarak, Anayasa Mahkemesince kontrol edilmeyecek, basit meselelerden dolayı partilerin hareketleri tökezlenecektir. Bu bakımdan bu maddelerin topyekûn kaldırılması lâzımdır ve za savın komisyon sözcüsünün bu hususta bizi tenvir etmelerini arz ve rica ederim. Hürmetlerimle.

BASKAN — Buyurun Sayın Sözcü.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım çok özür dilerim, daha evvel ittihaz ettiğimiz meale göre, bu bölümün hemen başında söz alıp, komisyonumuza tevdi edilmiş olan partilerarası önergelerle derpiş edilen değişiklikleri Yüksek Heyetinize arz etmem gerekirdi,

Fakat, bu arada Sayın Önal arkadaşımızın nazarı dikkate alınan takririne mütaallik metni kaleme aldığımdan bu vazifeyi ifa edemedim, özür dilerim.

Şimdi, partiler arası takrirlerde, bu maddeye getirilen belli başlı yenilikler; teknik ıslahatın dışında şunlardır :

Partiler arası anlaşmada, siyasi parti genel kongreleri için komisyon metninde mevcudolan aşağı had kaldırılmıştır. Buna mukabil yukarı bir tavanın tesbit edilmesi zaruri görülmüştür. Bu tavan da yükseltilmiştir, tasarıdaki metnine nisbetle. Şöyle denilmiştir. «Genel kongrenin seçilmiş üyeleri, tabii üyeler dışında, yani milletvekilleri ve senatörler dışında, genel kongrenin kurulca seçilmiş üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel oyla seçilen üye tamsayısının iki katından fazla olmamak kaydıyla, parti tüzüğünde gösterilen şekilde ve sayıda il kongrelerince seçilen delegeler, yani, azami had 1 200 kişidir, 450 Millet Meclisinin üye tamsayısı Cumhuriyet Senatosunun da genel oyla seçilen, üye tamsayısı 150 dir. 450, 150 daha 600 eder; bunun iki katı 1 200 eder. Memleketimizde 1 200 ün üstünde, illerden gelen delegelerle genel kongre yapıldığı da sık, sık görülmüştür. Bu tarz toplulukların demokratik topluluklar olmayacağı kanaatine varmışızdır. Gerek komisyon olarak, gerek partiler arası anlaşmada. Çünkü, demokrasi demek, her şeyden evvel memleket ve parti meselelerinin müzakere edildiği bir rejim demektir. Ancak, 1 200 ün üstüne, tabii üyeleri de kattığımız zaman iki binin çok üstünde delegelerle toplanan genel kongrelerin, hiçbir şekilde, hiçbir meseleyi sâlim bir tarzda müzakere etmeleri ve sâlim bir tarzda karara varmaları mümkün olamaz. Bunlar, bir müzakere organı şeklinde değil, bunu tertibedenler tarafından daha ziyade bir gövde gösterisi yarışması vasıtası olarak görülmüşlerdir. Bunu önlemek zaruretinde partilerin temsilcileri müttéfik olmuşlar ve bu 1 200 adedini illerden gelecek delegeler için üst tavan olarak tesbit etmişler, fakat alt had olarak her hangi bir rakamı bulundurmamışlardır, takrirlerinde; komisyon metninin aksine olarak.

Yine 11 nci madde ile ilgili partilerarası takirde son fıkranın çıkarılmasından başka ikinci defa toplanırken, birinci defaki, toplantıda genel kongre için yeter sayı bulunamazsa, ikinci toplantının hangi yeter sayı ile yapılacağına müteallik, tasarıda ve Komisyon metninde biraz katı ve tatbiki zor hükümlerin yer aldığı müşahede edilmiş ve bu hükümler, sühuletli bir tarzda işleyecek şekilde tadil edilmiştir.

Merkez karar organı ile ilgili 11 nci madde de belli başlı fark, birinci fıkra ile ilgilidir. Bu birinci fıkra, tasarıнын 12 nci maddesinde, merkez karar organına girecek kimseleri bâzı hususlarda tesbit etmiş bulunuyor idi.

Partilerarası takirde ise bu husus tamamiyle parti tüzüklerine terk edilmektedir. Nihayet merkez yönetim organı ile ilgili 13 ncü madde ile, merkez karar organı ile ilgili 12 nci madde bir arada yazılmış ve 13 ncü maddedeki teferuat tamamiyle maddeden çıkarılmıştır. Nihayet merkez disiplin organına mütaallik 12 nci madde de tamamiyle kısaltılmak suretiyle merkez disiplin organının tanzimi de tamamen parti tüzüklerine terk edilmiştir. Parti Genel Başkanına mütaallik hükümlere gelince, bu husustaki 15 ncü maddenin 3 ncü fıkrasında yer alan mesuliyete mütaallik hükümler haşiv telâkki edilmiş ve umumi hukuk prensiplerinden neşet eder görüldüğünden bunlar çıkarılmış ve ayrıca parti genel başkanlarının gruplarla münasebetleri hakkında bu maddede yer alan hükümler, grup kısmına nakledildiği için burada haşiv telâkki edilerek, tayyedilmiştir. Yapılan belli başlı değişiklikler bunlardır. Bu tarz tanzimlerin, meselâ genel kongre için illerden gelecek delege sayısına bir üst tavan tesbiti gibi tanzimlerin Anayasaya aykırı olmadığına kaaniiz. Çünkü, Anayasanın 56 ncü maddesi siyasi partilerin demokrasi esasına göre çalışmasını âmirdir. Çok kalabalık genel kongrelerde yapılan gövde gösterilerinin ise demokratik çalışmayla ilgili olmadığına ve bu genel kongreleri demokratik çalışmanın sınırları içerisine almaya mecbur olduğumuz kanısındayız. Bu itibarla Anayasaya her hangi bir aykırılık mevcut değildir.

BAŞKAN — Sayın Üstün, buyurun.

AHMET ÜSTÜN (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, siyasi partiler kanunu tasarılarının

hazırlanmasında büyük emeği geçmiş olan Sayın Sözcü Kırcı'ya teşekkür ederim. Hakikaten çok emek sarf etmişlerdir. Yalnız, bu tasarının tümü üzerindeki görüşmeler sırasında muhalif olduğum maddelerin ikinci kısım üçüncü bölümden itibaren başlaması dolayısıyla, yine özür diliyerek, bu maddelerle mutabık olmadığını arz edeceğim.

Evvelâ, siyasi partiler toplumu, Devlet düzeni ve kamu faaliyetlerini etkilemek amacı ile çalışırlar. Anayasamızın 56 nci maddesi ve 57 nci maddesinin esprisine uymayan hükümler, ikinci kısımda sıra ile yer almıştır. 11 nci maddeden itibaren başlamaktadır, kendi kanaatime göre. Derneklerin muhtar yapısını müdahale olarak görmekteyim, ben, bu hükümleri. Bu itibarla, bir tasarı hazırladım, bu tasarı mı, arz ve izah etmek mecburiyetindeyim. 11 nci maddeden itibaren devam edegelen 75 nci maddeye kadarki maddelerin tasarıdan çıkarılması neden gerekmektedir; birkaç cümle ile bunu arz etmek istiyorum. Çünkü, 11 nci madde ile ilgili durumdadırlar. Bu maddeler, genel kongreleri teşkil eden delegelerin seçimine, adedine, genel kongrenin seçeceği organlara, organların yetkilerine, il kongrelerini teşkil eden delegelerin seçiliş şekline, adedine, il başkanı, il yönetim kurulunun yetkilerine, sıra ile ilçe kongrelerini teşkil eden delegelerin adedine, ilçe başkanı ve yönetim kurullarının yetkilerine, disiplin kurullarının adedlerine yetkilerine ve partilerin Millet Meclisine seçecekleri adayların tesbitine ve bu adaylar arasında Meclise tâyin edilecek milletvekillerinin yani kontenjan olarak verilmesine taallük eden, doğrudan doğruya muhtar dernekler olan bu siyasi teşekküllerin kendi yetkili organlarıncaya meydana getirilecek tüzüklerinde yer alması icabeden hükümlerdir. Binaenaleyh, küçük parti ile geniş teşkilâtı olan partileri, sonrada bizim grupumuzda yapılan müzakerelerde, daha sonra partiler arasında kurulan komisyon müzakereleri ve varılan mutabakattan dolayı bâzi ıslâhat yapılmış ise de eskisine nazaran, şahsen Anayasamızın 56 nci ve 57 nci maddelerinin esprisine aykırı bulduğum içindir ki, ne kadar ıslâh edilirse edilsin, bu hükümler partilerin kendi yetkili organları tarafından kendi tüzüklerinde tesbit edilmelidir. Geçmiş tarihimizde de görül-

müştür ki, bu hükümle kim ne derse desin, partileri eline geçirmiş olan insanların devamlı surette o yetkiyi kullanmak, orada kalmak arzusu ile, kendi organlarına vâkı müracaatlarının reddi neticesinde ve gene gördüğümüz acı tecrübeleri, tâyin suretiyle Büyük Millet Meclisinde kendisine tabi olan insanları fazlalattırmak suretiyle rejimin hangi istikamete gittiğini hatırlıyacak olursanız, bu hükümlerin bir kanun zoru ile o siyasi teşekküllerin kendi bünyeleri ve kendi yetkileriyle reddettikleri hükümleri buraya getirmek, halktan biraz uzaklaşmak gibi olur. (Bravo sesleri) Onun için, hazırladığım tasarıyı kısaca arz edeyim.

Anayasamızın 56 ve 57 nci maddelerinde yer alan, siyasi partilerin işlerinden olup, serbest çalışmalarıyla ilgili bulunan ve tüzüklerinde kendi yetkili organlarıncaya düzenlenmesi gerekli olanlar,

A) İlçe, il ve büyük kongrelerinin delege adedi, delegelerin seçim şekli,

B) İlçe, il ve merkezî yönetim kurullarının adedi, organ ve yetkileri,

C) Disiplin ve murakabe kurullarının adedi ve yetkileri.

D) Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için gösterecekleri adayların tesbiti,

E) Merkez kontenjanı gibi işlem ve faaliyetleri bütün partileri bir potada kaynatıp bir tip kalıba döker mahiyette düzenliyen 11 nci maddeden itibaren 75 nci maddeye kadar, - 75 nci madde dâhil - işlemlerle ilgili maddeleri, derneklerin muhtar yapılarına müdahale ve Anayasamızın 56 ve 58 nci maddesine aykırı bulduğumdan tasarıdan çıkarılmasını ve 11 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesinin oya sunulmasını arz ederim, diyorum.

Teklifim şu mahiyettedir; esasen Almanya'nın geçirdiği acı tecrübelerin neticesi, partiler hukukunu düzenlemek ve korumakla vazifelenen komisyonda uzun çalışmalardan sonra bizim hazırladığımız Siyasi partiler Kanununda partinin iç bünyesine taallük eden meselelerin teferruatına hiçbir surette inmemiş sadece ana prensipler olarak tavsiyede bulunmuştur. Biz oradan çok daha ileri gitmiş durumdayız.

«Madde 11. — A) İlçe, il ve büyük kongrelerin delege sayısı, delegelerin seçim şekli,

B) Kongrelere seçilecek yönetim kurulları başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

C) Disiplin kurulu başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

D) Murakabe kurulu murakıp, başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

E) Genel başkan ve merkez yönetim kurulu üyelerinin sayı, unvan, temsil ve yetkileri,

F) Merkez disiplin kurulu başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

G) Merkez murakabe kurulu başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

H) Öngörüldüğü takdirde yardımcı kollar, kadın ve gençlik kurulları yönetim kurulu başkan ve üyelerinin sayı ve yetkileri,

I) Yardımcı kolların ilçe, il ve büyük kongre delege sayısı ve delegelerinin seçim şekli,

J) Yardımcı kurullarda ihtisas komisyonlarının kuruluş şekli,

K) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için partilerin gösterecekleri adayların tesbiti.

K) Merkez kontenjanı, işlem ve faaliyetleri.

Parti organlarının aşağıdan yukarıya kuruluşlarına ve parti mensupları tarafından murakabe edilmelerine müsait bir şekilde demokrasi esaslarına uygun olarak parti tüzüklerinden tesbit edilir.»

11 nci maddeyi bu şekilde tadil ettiğimizi takdirde, arz ettiğim mahzurlar ortadan kalkacak, derneklerin muhtar yapılarına hususi bir kanunla müdahale sekti ortadan kalkacak. Almanya'nın acı tecrübeler neticesi kurmuş olduğu bir komisyonla yıllarca çalışmanın neticesi tavsiye ettiği ana prensipler bu kanunda yer almış bulunacaktır.

Sevgili arkadaşlarım, esasen partililerin kendi organlarını ve idari mercilerini murakabe edebilmeleri ve murakabelerini tesirli bir hale getirmeleri de bu maddelerin tasarıdan çıkarılmasını icabettirmektedir. Sözlerimden, tasarıya tamamına muhalifmişim gibi bir yanlış anlam anlaşılmasını önlemek için, hemen arz edeyim ki, tasarıya tümü üzerindeki müzakereler sırasında arz etmeye çalışmışım. Devletin temel yapısını meydana getiren ana prensipler vardır, üçüncü kısımda, dördüncü kısım-

da. Yine acı tecrübeler neticesidir ki, Anayasamız bu tedbirlerin alınmasını lüzumlu görmüştür. Bu kanunda elbette bunlar yer almamıştır. Partilerin malî durumlarını kontrol esastır. Yine partiler Devlet yapısının ana prensiplerinden olan lâyük Cumhuriyet ilkelere, Atatürk devrimlerine, 27 Mayısın meşruiyetiyle ilgili hükümlerini elbette siyasi partiler olarak, Anayasamızda ne kadar yer verilirse verilsin, bu hükümleri kendi kanunlarına elbette koymalı ve efkârı umumiyeye ilân etmeli, taahhüt etmeli, aksine hareket etmeleri halinde ise Anayasa Mahkemesinin kolayca karar vermesi temin edilmelidir. Bu hükümler ile tamamen beraberim. Ancak, partilerin iç işlerine taallük eden bu 11 nci maddeden itibaren 75 nci maddeye kadar sıralanan maddelerin arz ettiğim sebeplerle tasarıdan çıkarılması yerinde olur.

Nitekim, 10 nu madde bu partiler arasındaki komisyon tarafından tasarıdan çıkarılmıştır; hiçbir mâni teşkil etmemiştir. Şayet, bu takririm iltifat görmezse, üzerinde konuşmakta bulunduğumuz üçüncü bölümün 11 ve 12 nci maddesindeki önemli gördüğüm iki hususu işaret etmek isterim. Onlar için de takrirlerim vardır.

11 nci madde de, genel kongrelerin iki ilâ üç senede toplanacağı kabul edilmiştir.

Sevgili arkadaşlarım bu hüküm murakabeden uzaklaşmayı temin etmektedir, niçin, partiler kendi yetkili organları vasıtasıyla kaç senede bir kongre yapacaklarını karar altına almıyorlar? Bundan sonra Türkiye'de her iki senede bir seçim yapılacaktır. Mahalli seçimler, milletvekilleri, Senato seçimleri. Her iki senede bir seçim yapacak organların kendi teşkilâtının murakabesinin başında tutulması demokratik bir anlayış olmaz, demokratik bir tutum olmaz.

Yine, bir itirazım vardı. Tadil teklifim de aynı mahiyetteydi. Delege adedlerinin daraltılmış olması hakkındadır. Partilerarası komisyon bunu ıslah etmiştir. Benim takririm de, genel kongrelere katılacak delege sayısının Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının iki katını geçemez şeklinde idi. Orada bir mutakatımız var.

12 nci maddede ise, «merkez karar organı iki genel kongre arasında programa ve genel

kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren hususlarda karar almak yetkisine sahiptir» denilmektedir. Cemiyetler Kanununa göre de böyle olmalıdır. Yalnız, siyasi partilerin, kanunu tüzükleridir, burada tüzük unutulmuştur. Tüzük hilâfına hareket edemezler, karar alamazlar. Şu halde, buraya tüzük kelimesinin ilâvesinde zaruret vardır.

Tasarımın üçüncü bölümü üzerindeki görüşüm şimdilik bundan ibarettir. 11 nci maddeden itibaren 75 nci maddeye kadar olan maddelerin tasarıdan çıkarılması hususundaki takririme iltifat buyurmanızı rica ederim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Üstün, Meclisimiz daha evvel verdiği bir karar ile 2 nci kısmı bölüm, bölüm müzakere etmekte ve madde madde oylamaktadır. Onun için takrirlere ancak bölüm içindeki maddelerle ilgili olmak kaydıyla Riyasetçe muamele yapılacaktır. İkinci kısmın tamamına şâmil ve tasarıdan çıkarılmasını istihdaf eden bir önerge olduğu gibi muameleye tabi olamayacaktır.

AHMET ÜSTÜN (Ankara) — Sayın Başkanım, buradaki diğer maddeler her maddede dikkate alınacak mıdır, alınmayacak mıdır? Yoksa, ayrı ayrı takrir mi vereyim?

BAŞKAN — Ayrı, ayrı lûtfen...

Söz sırası Sayın Tahsin Demiray'ındır. Sayın Demiray? Yoklar. Sayın Eren, söz mü istediniz?

ASIM EREN (Niğde) — Hayır, Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Ülker buyurunuz.

RESİT ÜLKER (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım, bendeniz de Sayın Ahmet Üstün arkadaşım gibi, bu maddelerde pek teferruata girildiği kanaatindeyim. Yani, 70 e kadar olan maddelerde bir nevi Türkiye'de tektip parti kuruluyor. Bu bakımdan buna fikren katılmaya imkân yok. Eğer, sayın komisyon bir tatbik imkânı bulabilirse, bunların çıkarılması, bu maddelerde âmme nizamını ilgilendiren ana hükümlerin vaz'edilmesi ve onun dışında, partilerin kendi tüzüklerini, kendi anlayışlarına göre, bu âmme nizamını ilgilendiren hususların dışında tanzimde serbest olmaları esastır. Ama düşünüyorum ki, şurada Meclisin faaliyetinin bitmesine çok az zaman

kaldığı bir sırada, böyle ana maddeler üzerinde, kanunun gövdesi üzerinde bir değiştirme yapılması belki güç olabilir, tatbik imkânı olmayan bir şey olabilir. Ama, bu hakikati de burada ifade etmeden geçemiyeceğim.

Şimdi, bunu böylece ifade ettikten sonra, yeni şekline göre bu madde 10 neu madde olacak, kongreler, yani C. H. P. sinde «kurultay» deniyor, diğer partilerin büyük kongreleri oluyor, hepsi «kongre» dediğimiz organların iki ilâ üç senede bir toplanması öngörülmüştür.

Bendeniz bunu gayet büyük tehlikeler taşıyan bir metin olarak görmekteyim. Bir defa derneklerin ve diğer, buna benzer toplumların umumi hesapları ve faaliyetleri yılda bir görülür. Bütün Dünyada kabul edilen esas budur. Yılda bir hesap görülür, yılbaşı olur yeni yıl tâbiri olur, yeni yıl başında hesapları derlemek, toplamak için günler tahsis edilir ve ertesi yıla böyle geçilir. Bu sebeple bu ana esastan bir siyasi partinin uzaklaşması için bir sebep yoktur. Fakat, büyük kongrelerin bizim gibi nüfusu çok ve dağıntık, irtibat imkânları az, demokrasiye âşık vatandaşların elindeki parası kat olan memleketlerde bunu bir dereceye kadar yukarıya çıkarabiliriz, yani bir cevaz hükmü getirilebilir. Hadi, buna diyelim, iki sene... Bugüne kadar memleketimizdeki tatbikat, umumiyet itibariyle bir ilâ iki sene arasında değişir. Bu iki sene çoktur, aslında. Yani, iki sene murakabe imkânından yoksun, iki sene hesap vermemek vaziyetinde olan bir teşekkül, bir Anayasa teşekkülü memleket için iyi bir şey değildir. Nitekim sık sık burada bahsediyoruz, belki bazı arkadaşlar, boyuna bu Alman kanunundan, parti'ler kanunundan bahsediliyor, tasarılarından bahsediliyor, diyeceklerdir, ama, bunu evvelce de arz ettim, Almanların çok canı yanık bu işten. Çok canları yandığı için, oturmuşlar uzun boylu bunu incelemişler, profesörlerden kurulu bir heyet bütün Dünyanın partilere ait mevzuatını Almancaya tercüme etmişler, Anayasa hukuku üzerinde yetkili profesörler ve bütün Dünyada parti hukuku üzerinde yazılmış ne varsa bir araya getirmişler, ondan sonra bir tasarı hazırlamışlardır. O tasarı dahi, o tasarayı ikide bir zikrediyoruz, kanunlaşmıştır Almanyada; ama bu bir ilmi hazırlık olmuştur, dayanılacak fikir olarak bir dayanak-

tır. Şimdi, orası dahi iki seneyi aşmamak üzere ; o tasarıda, Alman tasarısında iki seneyi aşmamak üzere kaydı vardır.

Muhterem arkadaşlar, bizim sistemimize göre, yani Anayasamızın kabul ettiği sisteme göre, 4 yılda bir genel seçimler yapılır. Bazı memleketler 5 yılda bir yaparlar. Bizim Anayasamız 4 yılda bir esasını kabul etmiştir. 3 yılda bir, iki veya üç yılda bir kongre esasını, yani bugünkü metni kabul edersek, üç yılda bir gideceğimiz muhakkaktır. Şimdiye kadar tüzüklerimizde, muhtelif partiler tüzüklerine âzami miktar ne koymuşlarsa onu alabildiğine zorlamışlardır. Çünkü, seçilen heyetler kolay seçime gitmek istemezler. Bu umumi bir temayüldür. Yani, yalnız Türkiye'ye mahsus değildir. Bütün dünyada bir heyet seçildikten sonra kolay kolay her dakika bir seçime gitmeyi istemez. Mümkün olduğu kadar fazla oturmak ister. Bilhassa geçtikten sonra. Muhalefette iken de çabuk seçim yapılmasını ister. Bu umumi temayüldür. Kabul edelim ki, Türkiye'de bunun tatbikatını iki veya üç senede bir diye kabul etsek bile, çok kıymetli sözcü arkadaşım, «efendim, burada iki ilâ üç senede deniyor, partiler bunu kendi bünyelerine ve temayüllerine göre tâyin ederler» gibi, bir söz ifade etmiş olsalar bile, bunun tatbikatı Türkiye'de üç yılda bir şeklinde olacaktır. Bunu söylüyorum, tabii bu böyle mi olur, böyle mi olmaz, seneler akıp geçer, açıp baktığımız zaman hâdiselere, ya biz haklı çıkarız veyahut çok kıymetli arkadaşlarımız haklı çıkarlar. Dört senede bir seçim, üç senede bir büyük kongre yapılacaktır. Düşünün ki, o kongrenin zamanı itibariyle, seçimden hemen sonra yapılması iyi olmaz, seçimden hemen evvel yapılması da iyi olmaz. Bunu da göz önünde bulundurursak, seçimden seçime parti iktidarları değişecek. Buna açıkça bendeniz muhalifim. Zannediyorum ki, bunun sakıncalarını kendi millî tarihimize gören arkadaşlarımız da buna muhalif olacaklardır. Türkiye'de partiler kanununun getirilmesini icabettirecek en büyük suiistimal, maalesef kongreleri yapmak suretiyle tecelli etmiştir. Türkiye'deki tatbikatı, maalesef partilerin büyük kongresini yapmamak suretiyle muayyen bir noktaya kadar gidilmiştir. Öyle ise bizim bu hususta özel bir durumumuz var,

özel bir hassasiyetimiz var. Bu sebepten dolayı kongrelerin mutlaka iki seneyi aşmayan bir süre içinde yapılması lâzımdır. Onun için «veya üç senede bir» kaydının kaldırılması lâzımdır. Bu noktada protokol olmakla beraber, bendeniz, protokolü Yüce Meclisin üstünde bir vesika diye kabul etmiyorum. Protokol birtakım anafikirleri ifade etmektedir. Burada o anafikirlerin yanlış olduğunu ifade eden Parlamento üyelerinin karşısına yalnız protokolle çıkılmamalı, gerekçeleriyle çıkılmalıdır. Gerekçeleri izah ederlerse, biz de o protokole bütün varlığımızla katılırız. Bu sebeple, büyük kongrelerin iki seneyi aşmaması şartıyla yapılması zarureti vardır.

Yine bu 10 ncu maddeye mühim bir hususun dercedilmesini istirham edeceğim. Anayasamıza göre, partiler birer Anayasa teşekkülleridir. Yani, Anayasanın öngördüğü, Anayasanın himayesinde olan ve derneklerden farklı teşekküllerdir. Öyle ise, bu gibi teşekküllerin kongrelerinin zabıtları, nasıl Büyük Millet Meclisinin zabıtları, Meclisin aleniyetini temin ediyorsa, bu kongrelerde de, ya iktidardaki bir partinin en yetkili organının fikirlerini, organında söylenen, fikirlerinin ifade edildiği yer olması bakımından, yahut küçük veya büyük muhalefet partilerinin bunların hepsinin kamu oyunda önemi vardır. Bir kongrede söylenmiş sözün, bir kongrede ifade edilmiş fikirlerin, millet için bir mânası vardır. Nitekim, tek partili devirde olduğu halde, Büyük Atatürk kongre zabıtlarının neşrine büyük bir itina ve dikkat göstermiştir. Bu anda elimizde C. H. P. nin tek parti olan C. H. P. nin bütün kongre zabıtları vardır, 1950 ye kadar. Onunla tarihimizin bir safhası ve fikir söyleyenlerin ne gibi siyasi fikirler söyledikleri görülmektedir.

Şimdi, bizim kongrelerimizde, 1950 den bu yana iktidarda olanların, muhalefette olanların kongrelerinde ne fikir söylendiği, kimin ne fikir söylediği belli değildir. Belli olmadığı içinde gazetelere, gazetecilik tekniği içinde aksettirmiş, yani kısaltılmış, zübdeleştirilmiş. Eğer, bir partiyi tutuyorsa, gazetelerden bazısını bitaraf değil de parti gazetesi hüviyetinde ise, kendi zaviyesinden verilmiş fikirler vardır. Bunun ötesinde hiçbir vesika mevcut değildir. Arkadaşlar, öyle hâdiseler vardır ki, bir büyük

kurultayda yuhalarla karşılaşan bir adam, beş, on sene sonra bir kahraman haline gelebilir; bu zabıtlar neşredildiği zaman. Ama, o havada, esen hava içerisinde bu sözü sen nasıl söyledin diye herkes ona hücum edebilir. Millet öyle sözleri söyleyen, öyle sözüne sadık medeni cesaret sahibi insanları öğrenmek ister. Bunlar da zabıtların neşredilmesi ile mümkün olabilir. Bu sebeple de büyük kongrelerin zabıtlarının tutulması ve neşredilmesinin kanuna konmasını istihham ediyorum. Zaten Cemiyetler Kanununa göre kongrelerde zabıtlar tutulur, başkanlar imzalar, saklanır. Bu ayrı bir hüküm. Ben ilçe ve il kongreleri içinde bir iddiada bulunmuyorum. Halbuki, o tek partili devirde, bendenizin de koleksiyonlarını mevcuttur. herkeste bilir bunu, il kongrelerinin zabıtları dahi steno ile tutulup neşredilmiştir. Ama, şimdi biz bundan uzakta, kimin ne söylediğini bilmeden hareket etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlarım, 11 nci maddede partilerin genel merkez teşkilâtından bahsedilmektedir. Bendeniz bunun üzerinde uzun boylu söyleyecek değilim. Yalnız, bilmiyorum, Komisyon nasıl karşılayacak; partilerin genel merkezleri Başkentte olmalıdır. Yani partiler hakikaten devlete hizmet edeceklerse, bunların kurulan partilerin, nasıl başşehir Ankara, ise, partilerin genel merkezlerinin de Ankara'da olması, partilerin iyi hizmet edebilmesi imkânını sağlamak bakımından bir zarurettir. Bilmiyorum, arkadaşlar bunu nasıl karşılayacak? Bu fikir bendenize ait değildir. Bu fikir, kanun tasarısı üzerinde mensubu bulunduğum C. H. P. nin İstanbul teşkilâtı tecrübeli, bilgili arkadaşları toplamışlar, onların yaptığı bir tasarı genel merkeze gönderilmiş, o tasarı da genel merkezlerin Ankara'da, başkentte yer alması lâzımgeldiğini bu kıymetli arkadaşlarımız ifade etmişlerdir. tecrübeleri var. Bendenize de uygun geliyor. Eğer, büyük bir mahzur ileri sürülmezse bunun düzeltilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim.

Nihayet; 12 nci madde olacak, eski 14 ncu maddedir; Türkiye'de en büyük hâdiselere sebebiyet veren, partilerin iş hayatını birbirine katan, az ehemmiyet verilmiş bir durum vardır. Bu da haysiyet divanlarıdır, arkadaşlar. Partilerin haysiyet divanları bu yeni hayat içinde, şahsi kanaatimce en önemli organlardır.

Şimdi, bugün birçok partilerde haysiyet divanına sevk edilme keyfiyeti idare kurullarına terk edilmiştir. Yani bir partili ne suç işlerse işlesin, eğer yetkili il idare kurulu istemezse, onun evrakı bir tarafa konur, haysiyet divanına sevk edilmez. Bunun tersine, eğer yetkili il idare kurulu siyasi temayülü itibarıyla bir kimseyi haysiyet divanına sevk etmeyi uygun buluyorsa; çünkü, malûm demokrasilerde iki grup, bâzen üç grup çarpışır, her ilde bir nisbet dâhilinde bu çarpışma olur ve demokraside usullerinin dışına çıkmama, kanun dışı hareketler yapmamak, tüzük dışı hareketler yapmamak şartıyla bu hiziplerin, bu grupların hizmet yarışına girmesi tabiidir. Onun için hemen hemen her partili ya bu hizipten, ya o hiziptendir.

Şimdi, haysiyet divanına sevk etme keyfiyeti il idare kurullarının yetkisine bırakıldığı için, il idare kurulları siyasi teşekküllerdir, kendilerinden olmayanları haysiyet divanına sevk ederler, kendilerinden olan ve suç işlemiş bulunanların evrakını da hıfzederler. Arkadaşlar, bunun Anayasanın 57 nci maddesiyle en ufak bir ilgisi yoktur. Yani, insan haklarına ve demokrasi icaplarına tamamen aykırı bir keyfiyettir. Şikâyetler de gene bu kurullara yapılır, ya İl İdare Kuruluna, ya daha üstündeki kurullara yapılır. Bu kurullarda da, böyle düşünmek mecburiyetindeyiz, bu kurullarda oraya gelirken birtakım taraflardan gelmişlerdir; bir de bakarsınız en ağır hukuk ihlalleri yapıldığı halde, bu hukuk ihlalleri bir dosyanın içerisinde saklanır ve hiçbir organı harekete geçiremezsiniz. Bunun neticesinde de partide iki türlü kırınglık olur. Partilerin içerisinde iki türlü eleman vardır. Bunlardan bir kısmı kendini adamıştır. Dövseniz de, sövseniz de, şunu da yapsanız, bunu da yapsanız o dâvasını bilir, hepsine göğüs gerer ve bunların altından girip çıkmaya çalışır. Ama, bunların miktarı çok azdır. Binde ile, on binde ile - yüzde ile diyemiyecğim - binde, onbinde ile ölçülür. Bunlar mücadele ederler, mücadeleleriyle belki bir gün haklarını elde ederler. Ama, geniş partili kütlesi idealisttir. Yani, başka türlü bir idealisttir. «Benim burada bir menfaatim yok derler» ve bunu ifade ederler. «Ben ne mebus olacağım, ne şehir idare meclisi üyesi olacağım. Şu partiye hizmet etmeye geldim.» Binaenaleyh bir haksızlık gördüğü zaman öbür binde, onbinde nisbe-

tinde ölçülecek nisbette mücadele adamları gibi değil, sessizce, hiç kimseye şikâyet ve şekvada bulunmadan, sessizce çekilip giderler, kaybolurlar. Bunların kaybolmasıyla parti içindeki muvazene ortadan kalkar. Bunların yerine bu parti iktidarda ise, iktidarın nimetleri için gelenler, parti kremalı bir muhalefet devresinde ise bunun arkasından gelecek yeni iktidar safaları içinde yer almak için koşanlar yer alır. Yani, memlekette nasıl adalet zaruri ise, partinin içinde de bir adalet nizamının kurulması şarttır. Bu yapılmadıkça partilerden kırgınlıklar, partilerden istifalar, haksız iktisaplar, mevki iktisapları alabildiğine devam eder, partinin liderleri ne kadar hüsnüniyet sahibi olurlarsa olsunlar, hiçbir tedbir bulamazlar. Bu tedbiri ancak biz hukukçular bulacağız. Bir hukukçu olarak da tedbirin özünün bu olduğunu rahatlıkla ve bilerek arz ediyorum. Bunun için, bir defa her partilinin, insan haklarında da kabul ediliği gibi, parti içindeki disiplin muamelelerinden dolayı şikâyet edeceği bir merci bulunmalıdır. Kimi? Kim olursa olsun... Yani, tüzüğü çiğniyen, sıfatı ne olursa olsun, o şahıs için müracaat edebileceği bir makam bulunması zarureti vardır. Bugün bu makamlar mevcut değildir. Binaenaleyh, bu makamları ihdas etmek zarureti vardır. Bunu nitekim demin de anlattığım Alman Partiler Kanunu tasarısı ki, bizim kanunumuzun tuttuğu yolu tutmamış, yalnız âmme intizamını ilgilendiren bir kısım emredici hükümleri sevk etmiştir. Onun metninde de her partilinin müracaat edebileceği bir merci bulunması lâzımgeldiği ifade edilmiştir. Ayrıca, gene o tasarının ki, bendeniz Türkiye'ye de uygun görüyorum, bu haysiyet divanı - ki, onlar hakem diyorlar - haysiyet divanı seçiminde de başka usul tutma zarureti vardır, arkadaşlarım. Onlar bunu derpiş etmişlerdir.

Haysiyet divanlarına seçilecek kimselerde birtakım evsaf aramak zorundayız. Haysiyet divanında bulunacak kimselerin yaşı, başı, bilgisi müsellemlenmelidir, teslim edilmiş olmalıdır. Bir defa bu bakımdan birtakım nitelik aranmalıdır. Parti tecrübeleri belli olmalıdır, haysiyet divanında vazife alanların. Bu vasıfları bakımından.

Müddetleri bakımından da ileri kurullardan farklı olmalıdır. Almanya'da da böyle olmuştur.

Yani, idare kurullarına beraber seçilen insan durumuna düşmemelidir. Bir il kongresi bir sene ise, haysiyet divanında 2 sene olmalıdır ki, atlasın, bir kargaşalığa gelmesin; haysiyetleri teslim edeceğimiz bu divanların öbür idare kurullarının seçimi ile telahül etmemesi lâzımdır. Ayrıca, bu haysiyet divanlarında vazife alacak şahısların partiden birtakım menfaatler elde etmemesi lâzımdır. Birtakım menfaatleri elde etmemesi lâzımdır, siyasi partiden. Bilmem hangi şehir meclisi idare heyetine yerleştirilmiş, bilmem nereden yolluk alıyor, partinin emriyle hürmet görüyor, ödenek alıyor olmasın. Bunların alınmaması lâzımgelir. Demek ki, Almanlar tasarılarına bunu koyduklarına göre, kendi memleketlerinde buna benzer ıstırapları yaşamış bulunmaktadırlar. Bu sebeple, şöyle bir metin hazırladım :

«12 nci madde: Siyasi partinin merkez disiplin organı, genel başkan ve merkez karar yönetim organları üyeleriyle» - bunu bizim tasarının eski şekliyle aldım - «partiye mensup Bakanlar Kurulu üyeleri hakkındaki disiplin şikâyetlerini» - hiçbir kimse dışarda kalmıyor, demokratik bir şeydir - «ve parti üyelerinin parti ihtilâflarını ve gerekse tüzüğün tatbik ve tefsirinden çıkan ihtilâfları son olarak karara bağlar. Organ üyeleri, merkez disiplin organı organ üyeleri en aşağı iki ve en çok dört yıl için seçilirler. Parti yönetim kurullarında vazife alamazlar.» Zaten bugün tatbikat budur. Partiye bir görevin, hizmetin bağıyla bağlı olamazlar, partiden gelir sağlayamazlar. Partiden hiçbir gelir sağlayamazlar, tamamen bağımsızdırlar. Hiçbir direktife tabi değildirler. İktisadi Devlet Teşekküllerinin Meclis idarelerinde ve özel teşebbüslerin Meclis idarelerinde vazife alamazlar. Bunun üzerinde münakaşa edilebilir. Fakat öbür kısımda daha az münakaşa edilebilir. Organ üyelerinde bazı nitelikler arıyabiliriz. Partinin disiplin işlerini ilgilendiren yönetmeliklerin hazırlanması, teklif edilme i merkez disiplin kurulu tarafından yapılır.

Şimdi, şu son noktayı da ifade edeyim; bugün bazı partilerin yönetmelikleri haysiyet divanı tarafından yapılmaktadır. Bu, hukuka gayet uygun bir kaidedir. Bir partinin en yüksek haysiyet işleri, birtakım, nitelikler arıyarak bir grup arkadaşına verilmiştir. Bu arkadaşların,

haysiyet divanı olarak yetkileri müsellemdir. Bütün mukadderat onlara teslim edilmiştir.

Şimdi, bu üyelerin toplanıp kendi tüzüklerini yapmaları ve o tüzükte şu esasları ve hukuk esaslarını gözetmeleri gayet tabiidir. Baraya getirilen metinde ise bugünkü bazı partilerdeki tabikatin hilâfına, bu yapılacak haysiyet divanı yönetmeliğinin merkez karar organına, yani merkez idare kuruluna bırakılmasını teklif etmektedir ki, bendeniz bunu tasvibedemem. Şurada biraz evvel geçen bir maddede partilerin durumunu, iç durumlarını, sicillerin nasıl tutulacağını Anayasa Mahkemesinin yapacağı bir tüzükle, bir yönetmelikle yerine getirileceğini ifade ettim. Anayasa Mahkemesi, kendi iç nizamını kendisi yapabilir. Binaenaleyh, burada bunu değiştirip, iera yetkisi olanlara haysiyet divanı yönetmeliği yapma yetkisinin verilmesini de bendeniz doğru bulmuyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bendenizin bu bölüm hakkında söyleyeceklerim bundan ibaret. Biraz uzattım, kıymetli vakitlerinizi aldım. Ama bu, usulden doğmaktadır. Çünkü, 11 nei maddeden 17 nei maddeye kadar her madde üzerinde konuşmak hakkı kalkmış bulunuyor. Bütün maddeler üzerinde konuşmak hakkını tanıdığımız için bu kadar zamanınızı aldım, özür dilerim. Saygularımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın Kenan Esengin... Yok Sayın Ruhi Soyer.

RUHİ SOYER (Niğde) — Sayın Başkanım bu hususa munhasır olarak sıramı Sayın Gülek'e veriyorum.

BAŞKAN — Sayın Ruhi Soyer bu bölüm üzerinde zaten söz veriyoruz. Bu bölüm üzerindeki söz hakkını Sayın Gülek'e vermiştir. Bayurun Sayın Gülek.

KASIM GÜLEK (Adana) — Sayın arkadaşlarım, 11 nei madde genel kongre hakkındadır. Bâzi partiler buna kurultay derler. Bu madde, önümüzdeki tasarının en mühim maddelerinden biridir, kanaatindeyim. Siyasi hayatımızın temel partilere dayanıyor. Anayasamız, «partiler siyasi hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır» diyor. Seçimlerin, genel seçimlerin temeli de partilerin seçtiği adaylara dayanır. Biz, millete «partilerin seçtiği adayları seçin» diye arz ediyoruz. Kurultaylar da bu kadar önemli teşekküller olan siyasi partilerin en önemli topluluklarıdır. Par-

tinin nihai karar merciidir, ana politikasının yapıldığı yerdir. Kurultay seçimleri bu bakımlan son derece ehemmiyetlidir. Partinin ana politikasının tâyin edildiği bu kurulların kurultay adına iki kurultay arası vazife görecek ve karar alacak organların seçildiği kurultayların, merkez idare kurullarının seçildiği kurultayların, yaptığı seçimler üzerinde çok itina ile durmak gerektiği kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım, bu seçimler genel seçimler kadar mühimdir. Çünkü, genel seçimlerin de temelidir. Ondandır dolayı partilerin kurultay seçimlerinin, partilerin genel kongre seçimlerinin adalet murakabesinde yapılmasının lâzım olduğu kanaatindeyim. Zaten önümüzdeki tasarı meselâ ön seçimlerin adalet murakabesinde yapılmasını kabul etmiştir. Bu suretle, «bunlar parti içi işleridir, bunlara adalet murakabesi girmez» demek bahis mevzuu olamaz. Partiler siyasi hayatımızda o kadar mühim teşekküllerdir ki, buradaki seçimleri genel seçimler gibi incelemek, genel seçimler gibi üzerinde durmak yerinde olur. Buna ilâveten, bu kurultayların seçimlerine, genel kongre seçimlerine eğer itiraz varsa, bunlara itiraz edenler varsa, bunların da Yüksek Seçim Kurulunda yapılması lâzım olduğu kanaatindeyim. Bu suretle genel kongre seçimleri, kurultay seçimleri en ufak bir dedikodudan âzade en ufak tereddüdün üzerinde dürüstlikle yapılmış olacaktır. Bu konuda takrirlerim vardır, huzurunuzda gelecektir.

Muhterem arkadaşlarım, yine bu bölümle ilgili olarak kurultayların veya diğer bir deyimle, genel kongrelerin her yıl yapılması lâzımgeldiği kanaatini huzurunuzda izhar etmek istiyorum. Her yıl partinin yöneticileri, partinin temel teşekkülüne hesap vermeli, her yıl partinin temel teşekkülü memleketin ana politikasında o partinin görüşlerini yeniden gözden geçirebilmeli ve yeniden kararlar alabilmelidir. Parti yöneticileri çok defa bu, zor oluyor, bu kadar insanı bir araya getirmek, bu kadar insanla kurultay yapmak her sene bunu yapmak zor oluyor, derler. Fakat buna rağmen, memleketin politikasında bu kadar esaslı rol oynayacak bu teşekküllerin her yıl bir araya gelmesinde büyük fayda olduğuna kaanım. Bu yolda da bir takririm var, huzurunuzda arz edilecektir.

Muhterem arkadaşlarım, yine genel kongreler veya kurultaylar dolayısıyla, ufak bir nokta-

ya daha temas etmek istiyorum. Bu kongrelere girecek üyeler sayılırken, o partiye mensup eski bakanların tabii olarak o kongreye girebilmesini sağlamanın yerinde olduğuna inanıyorum. O partinin bünyesinde Bakanlığa kadar yükselmiş üyelerin tecrübeleri bakımından, görgüleri bakımından kurultaya fayda getireceklerine kaaniim. Bunun da sağlanması yerinde olur.

Bu bölümle ilgili 15 nci madde genel başkan hakkındadır.

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda arz edilmiş kanun tasarısı ile birlikte, benim de verilmiş bir partiler kanunu teklifim var. Beraber basılmıştır, ilk tarafında benim teklifimde aynen huzurunuzdadır. Ben teklifimi 1 Ocak 1963 tarihinde yaptım. Hükümetin teklifi on ay sonra yapılmış ve huzurunuzda gelmiştir. Genel başkan hakkında benim burada söyleyeceklerim, o bakımdan, o tarih nazara alınarak üzerinde mütalâa yürütülmelidir. Ben genel başkanı, İngiltere'de olduğu gibi; Demokrasiden bahsederken çok defa İngiltere'yi zikrederiz. Çünkü, hakikaten demokrasinin başlangıcı orada başlamıştır. Hattâ bugün de en iyi tatbiki İngiltere'de olmaktadır; İngiltere'de demokraside bir dengeli düzene varılmıştır. Ondan faydalanmakta, ona daima atfı nazaretmekte fayda olduğuna inanıyoruz. İyi sonuçlar elde edilmiş tertiplerden biri de, İngiltere'de muhalefet başkanına verilen mevkidir. İngilizler muhalefet başkanına yarının Başbakanı gözü ile bakarlar ve o yolda itibar ederler. Başbakanın aldığı maaş muhalefet başkanına da verilir. Başbakanın arabasının tıpkısı muhalefet başkanına da verilir. Burada, ben bunu teklif ederken, bunu 1 Ocak 1963 yılında, şimdi iktidarda olan partilerin bir çoğunun muhalefette olduğu devrede yaptım. İnanıyordum ki, hakikaten o gün muhalefette olan partinin ana muhalefet partisinin liderine Başbakan muamelesi yapmak lâzımdır. Çünkü, günün birinde o partinin lideri de Başbakan olur. Nitekim, o parti, bugün iktidardadır. Yarın kim iktidara gelir belli değil. Yarın, bugün muhalefette olan iktidara gelir. Bu, mütemadiyen değişir. Bundan dolayı, - bütün partilerin değil ama anamuhalefet partisnin, iktidar partisinden sonra en çok rey almış - anamuhalefet partisnin liderine bu şekilde itibar etmenin, mevki vermenin demokratik düzen bakımından lüzumlu olduğuna inanıyorum. İngilte-

re'de bunun misalini ve bunun iyi neticeler verdiğini görüyoruz. Bu konuda da bir takririm var, huzurunuzda arz edilecektir.

Muhterem arkadaşlarım, bu parti konularında uzun yıllar çalışmış bir arkadaşımızım. Görüşmelerimi, tecrübelerimi huzurunuzda getirmek benim için milli bir vazifedir.

Ben, bu gördüklerimi hülâsa eden bir kanun teklifini de huzurunuzda arz etmiştim. Daha sonra Hükümet kendi teklifini getirdi. Partiler bir araya geldiler. Protokol hazırladılar, bütün bunlar yeni bir şekil aldı. Fakat, yine her fırsat düştükçe bunları arz etmek borcumdur. Buna düşen bu borcu eda etmek için huzurunuzda çıktım. Saygılarımı sunarım.

SADETTİN BILGIÇ (İsparta) — Grupum adına söz istiyorum.

BAŞKAN — Grup adına buyurunuz Sayın Bilgiç.

A. P. GRUPU ADINA SADETTİN BILGIÇ (İsparta) — Muhterem arkadaşlar, görüşmekte olduğumuz 11 nci maddeden 17 nci maddeye kadar olan kısmın üzerinde görüşen arkadaşlarımızın bazan tahdit edildiği hususunu ortaya atmış olmalarına rağmen, bazan da bazı konularda tahdit konmadığını burada serd etmiş olduklarını gördüm. Disiplin hususunda, partiler arası komisyonda «siyasi partilerin merkez disiplin organı veya organları parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur ve bu organların üye sayısı 7 den az olamaz» denilmek suretiyle, hemen hemen bu hususu tamamen parti tüzüklerine ve partilerin kendi bünyelerine bırakılmış olduğu halde, biraz evvel konuşan Reşit Ülker arkadaşımız burada bu hususta çok kayıtlıydı, hattâ üyelerin yaşlarına varıncaya kadar tahdit edici maddelerin getirilmemiş olduğu hususunda tenkidde bulundular. Buna mukabil de, büyük kongreye iştirak edecek delegeler için bir tavan tesbit edilmiş olmasını tenkid buyurdular.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'nin de kendisine göre bir bünyesi ve kendisine göre bir tatbikatı vardır. Türkiye'de de 16 seneden beri ve tek parti devrinde olmasına rağmen, Cumhuriyet Halk Partisinin geçirmiş olduğu tecrübelerin ve tüzüklerinin de her kongrede değilse bile, birçok kongrelerde yeniden tanzim edildiği görülmektedir. Bizim de parti kong-

resinde son yapmış olduğumuz tadil de esasen partiyi disipline edebilmek için muayyen hükümleri, partililerin arzusuyla büyük kongrede kabul ettiğimiz de bir vâkiadır. O halde, partiler her şeyini tüzükleriyle yapar, demek belki mümkündür. Ama, tüzüklerin de zaman zaman zorlandığı, büyük kongrelerde karşımıza çıkmaktadır. Siz Cumhuriyet Halk Partisi olarak bir büyük kongre geçirdiniz, biz de bir büyük kongre geçirdik. Bu büyük kongrede yapmış olduğumuz, tadil etmiş olduğumuz tüzüğe göre, büyük kongreye iştirak edecek olan delegelerin, üç bin, beş bin seçmene bir delege olarak gelmesi kabul edilmiştir. Halk Partisinin tüzüğüne göre, milletvekili ve senatörler tabii olarak delege kabul edilmiştir. Halbuki bizim tüzüğümüzde bu husus yoktur. Demek ki, kongrelerde, kanunda bunu tesbit edemezsek, seyyanen bir şekilde sokamazsak, tüzük zorlamaları ile veyahut büyük kongrelerin zorlamaları ile bunun hududunu muayyen bir seviyede tutmak imkânlarına sahibolamayacağız ve Türkiye'de bu kadar büyük delege kütlesini alacak bir salon dahi bulamayacağız. Bunun için, Türkiye Büyük Millet Meclisine mensup üye sayısını tavan telâkki ederek, bunun iki katını, buna iştirak edecek olan tabii üyeleri milletvekili ve senatörleri, eski hakanları ve partinin üst kurulu yöneticilerini bu kongrenin tabii delegesi saymak suretiyle âzami 1 600, 1 700 ile bunu dondurmak lüzum ve zaruretini hissetmiş bulunuyoruz. Bu tavan, partilerin teşkilâtı az olur, rey durumu küçük olursa, bu demek değildir ki, o 800 veya 900 kişi ile kongre tophıyamıyacaktır. Böyle bir iddia bahis mevzuu değildir. Nitekim il ve ilçe kongreleri için de 600 - 800 olmak üzere tesbit edilen tavan aynı şekilde tutulmuştur.

Kongreleri iki senede bir yapmak hususuna gelince, muhterem arkadaşlar Türkiye'mizin hakikaten bünyesi bakımından ve partilerin organlarının daha rahat çalışabilmesi bakımından her sene kongre yapılmasının imkânsızlığı tatbikatçılar, yani bilfiil idareci vazifesinde bulunan arkadaşlarımız tarafından görülmektedir. Aksi halde, her sene kongre yapacağız, dersek hakikaten dört başı mûmur, köylere kadar inerek, köylüye parti meselelerini götürerek, onların dertlerini din'iyerek bir kong-

re yapmağımız maddeten mümkün olamamaktadır. Şimdi de bu ana idareci olarak, milletvekili ve senatör olarak hiçbiriniz diyemezsiniz ki, biz köylere bizzat giderek kapalı salon toplantılarımızı yaptık, delegelerimizi seçtik ve ilçe kongrelerine öyle getirdik, demek imkânına sahip değilsiniz. Vâki bu iken, biz burada mutlaka iki senede bir kongre yapılması veya yapılmaması efendim Anayasaya aykırıdır veya aykırı değildir, parti kendi çalışmalarını kendi bünyelerine göre ayarlıyor dersek; zaten bizim de yaptığımız tüzüklerde görüyoruz ki, parti kongreleri iki senede bir yapılır. Üst kurullar zaruret görürlerse bunu bir sene temdit edebilirler diyoruz.

Burada yalnız, bir tenakuzla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu da şu; son çıkarmış olduğumuz Seçim Kanununda Parlâmentoda on milletvekili veya senatörü, grupu bulunan partileri seçime iştirak ettiriyoruz. Acaba, bu partiler bir, iki veya üç sene kongrelerini yapamazlarsa, bu haklardan istifade edecekler midir? Bu hususta da bir sarahat yoktur. Son çıkan kanunda bunlara bu hakkı tanıyoruz ama bu yeni kurulan partiler için tanıdığımızı hakikaten burada sarahaten ifade etmek mecburiyetindeyiz. Seçimlere bir buçuk veya iki sene evvel kurulan bir parti, kongresini yapamamışsa, parlâmentoda grupu dahi bulursa, bu partinin seçime girmesi hakikaten faydalı bir netice değildir. Bu durum hakkında ayrıca münakaşa edeceğiz.

Anamuhalefet partisi liderine Sayın Kasım Gülek arkadaşımızın teklif etmiş olduğu hususa gelince; Başbakan ödeneği ve makam arabası verilmesi hususu; bizim partilerarası Komisyonda o gün teklif etmiş olduğumuz ve her nedense arkadaşlarımıza kabul ettiremediğimiz bir husustur ki, biz buna harfiyen iştirak ediyoruz. Bu, bu memlekette seviyeli bir demokrasi yapabilmek için zaruri bir şeydir. Hattâ şu kadar ileri giderek hakikaten ifade etmek istiyorum ki, anamuhalefet partisinin liderinin protokoldeki yeri dahi tesbit edilmelidir. Biz bunu o zaman istedik. Fakat, arkadaşlar biz burada protokol yapmıyoruz, partiler kanunu yapıyoruz, dediler. Anamuhalefet partisi liderinin de Parlâmentoda Hükümeti teşkil eden partiden sonra Mecliste en çok sandalya işgal eden parti hangisi ise, T. B. M. M. nin her ikisinde birden o partinin

genel başkanına hem ödenek ve hem de araba verilebilmelidir. Bu suretle onun protokoldeki yeri de tesbit edilmelidir. Sayın Diler arkadaşımın ifade ettiği gibi, bu, eşitliğin kalkması mânasına da gelmez. Millet, bugün o zati anamuhalefet partisi lideri yarın, Başbakan yapar; ertesi seçimde de onu alaşağı eder, ötekini yapar. Bu, eşitliği ihlâl etmez ve mutlaka kadim de değildir. Seçim müessesesi ile buraya geldiğimize göre, ve seçim müessesesiyle buradan gideceğimize göre, bu işgal etmiş olduğumuz yerler hiçbir zaman kadim değildir. Biz bu bakımdan bu teklife de iştirak ediyoruz .

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Komisyon Sözcüsü.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Adalet Partisi Grubu adına konuşan Sayın Sadettin Bilgiç, benim bu bölümün maddeleri üzerinde söyleyeceğim hususların pek çoğuna dirayetle temas buyurdular. Bendeniz, sadece kanunun yorumu bakımından bir iki önemli hususa temas etmekle iktifa edeceğim.

Sayın Ahmet Üstün ve Reşit Ülker arkadaşlarımızın anafikri, bu bölümde yer alan maddelerde, tanzim eden hususlarda partilerin içişlerine lüzumsuz ve hattâ Anayasaya aykırı bir müdahale olduğu noktasına dayanıyor. Daha evvel muhtelif vesilelerle izah etmek fırsatını bulduğumu sanıyorum; Anayasamızın onbirinci maddesi, hangi mülâhazalarla kanun koyucusunu, Anayasamızın temel hak ve ödevler kısmında yer almış olan hak ve ödevleri tanzim edebileceğini saymaktadır ve bunlardan bir tanesi de kamu düzeni mülâhazasıdır. Yine, siyasi partiler genel mânasında, birer dernek oldukları için, Anayasamızın 29 ncu maddesi de, ezcümle kamu düzeni mülâhazasına dayanarak siyasi partilerin kurulması ve teşkilâtının tanzimine cevaz verir. Nitekim Sayın Reşit Ülker arkadaşımız bu konulardaki hükümlerin lüzumsuz müdahale teşkil edeceği fikrini müdafaa eder iken, partilerin disiplin organları konusunda, partilerarası taktırir ile parti tüzüklerine tamamen terk edilmesi derpiş edilen ve tasarının 14 ncu maddesinde yer alan hükümleri dahi kâfi bulmıyan bâzı hükümler teklif etmeyi derpiş etmiştir.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Bunlar ıvır - zıvır şeyler.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Neyin ıvır - zıvır olduğu, neyin ıvır - zıvır olmadığı çok objektif görüşler neticesinde tesbit edilir. Bir şeyi ıvır - zıvır telâkki edersek, o fikre de hürmet edilmelidir. Neticede, takdir yüksek reylerinizle halledilecektir.

Şimdi mesele şudur; ben sadece şunu belirtmek istedim: Temel fikir, dayandığımız temel fikir yanlıştır. Sayın Ahmet Üstün ve Sayın Reşit Ülker arkadaşlarımızın dayandıkları temel fikir yanlıştır. Bu konular hiçbir surette vâzu kanunun müdahale edemeyeceği konular değildir. Kamu düzeni mülâhazası varsa, pekâlâ müdahale edebileceği konulardır. Nitekim Reşit Ülker arkadaşımızın da disiplin organı bahsinde kendi kanaatine göre, teferruatlı fikirler ileri sürmesi bunun bir delilidir, bunun bir tabikiğidir; bunu demek istiyorum. Şimdi; teker teker partiler arası taktırirleri nazarı dikkate alarak lüzumlu mudur değil midir? Âfaki olarak, lüzumlu değildir, niye bunları tanzim ediyoruz demenin benze münakaşada yeri yoktur. Koyduğumuz şeyler lüzumlu mudur, bunları birer birer gözden geçiririz. Genel kongrenin, il kongrelerince seçilerek gelecek delegelerinin üst tavanını tesbit etmeye lüzum var mıdır, yok mudur? Bunu daha evvel izah etmeye çalıştım, Sayın Bilgiç benden evvel izah ettiler, ona aynen itihak ederim. Demokratik bir münakaşaya olabilmeleri için, gövde gösterisi yarışmasına ekilmemesi lâzımdır. Üşbin kişiyle her hane bir meseleyi doğru dürüst müzakere edip karara bağlamak mümkün değildir. Şimdi, bunda kamu düzeni var mıdır? Acaba partilerimizin her Allah'ın yuh üçer bin, dörder bin kişiyi toplamak suretiyle genel kongrelerde gövde gösterisi yarışmalarına girişmesini önlemekte kamu düzeni mülâhazası var mıdır, yok mudur? Benim kanaatime göre, takdir meselesidir bu, nihayet. Bizim kanaatimize, komisyonun kanaatine, partiler arası taktırir'n kanaatine göre, buna ihtiyaç vardır, kamu düzeni bakımından.

Devam edelim... Genel kongre hangi işleri yapar? Tabii üyeler... Sayın Bilgin temas ettiler, bâzı partilerin tüzükleri var ki, hattâ bu arada yanılmıyorsam, Adalet Partisi'nin Tüzüğü o partiye mensup Türkiye Büyük Millet

Meclisi üyelerini dahi genel kongrenin tabîi üyeleri saymaz. Bunu kabule imkân yoktur. Bir partinin yoklama kurullarında oy alıp da o partinin listesine giren, yahut o partinin genel idare kurulunun salâhiyeti varsa, lâıık görüp partinin listesine koyduğu ve milletin reyî ile buraya kadar gelen kimseleri bir partinin genel kongresinde tabîi üye telâkki etmemek kamu düzeni mülâhazasına aykırıdır. Böyle şey olmaz. Bunu kabul etmemek, bir partinin içerisinde teşkilât ile grupları birbirine dikmenin bir yoludur. Bunu kamu düzeni mülâhazasıyla partiler arası doktrin reddetti. Bunlar tabîi üyelerdir. Milletvekilleri, senatörler ve bir partiye mensup Bakanlar Kurulu üyeleri, genel kongrenin tabîi üyeleridir. Aksi halde, muayyen bir il kongresinden alınmış oyu, milletin kendisinden alınmış oydan üstün farz etmek lâzımdır. Buna imkân yoktur. Buna da lüzum vardır. Binacnaleyh bunu da koymak lâzımdır.

Bir hüküm daha. taşıdıkları sıfat dolayısıyla, yeni milletvekili, senatörler ve Bakanlar Kurulu üyeleri taşıdıkları sıfat dolayısıyla genel kongrenin üyesi olan kimseler, ayrıca illerden delege olarak seçilemezler. Gayet tabîi, bir insan iki defa oy kullanacak değildir. Bu da bir âmme düzeni hükmü.

Devam edelim, «parti tüzüğünde parti genel başkanının genel kongrece seçilmesi öngörülmüş ise parti genel başkanını seçmek genel kongrenin yetkisidir. Zaten bu demokrasî hukukumuzun temel esaslarından birisidir. O halde, diyeceksiniz ki, bunu buraya niçin koymusunuz? Bunu buraya partilere müdahale etmek için değil, müdahale etmemek için koymuşuz. Dikkat edilirse, koymazsak, zaten aslında rijit bir hukuk tatbikatında bugünkü Cemiyetler Kanunumuzun, partilerin genel başkanlarının genel kongre tarafından değil, genel idare kurulu tarafından seçilmesi halinde, bunu kanunumuz telâkki etmesi bile mümkündür. Kanunsuz telâkki edilmemesi için bunu buraya koymuşuz. Bunu koymakla şunu demek istiyoruz; eğer parti tüzüğü genel başkan, genel idare kurulu tarafından seçilir dersen, bu caizdir, diyorum. Ama, demişse o zaman genel kongre seçer diyorum. Genişletici

bir hüküm getiriyoruz, üstelik müdahale etmek yerine.

Devam edelim. «Parti tüzüğüne genel kongrece seçilmesi öngörülen...» Yine tüzüğe bırakmışız, aslında. Eğer, parti tüzüğü genel kongre tüzüğünü öngörmüşse ne yapar, merkez karar, yönetim ve disiplin organlarını seçer. Nasıl seçer? Orada da bir âmme nizamı hükmü var.

Gizli oy ile seçer; kaldırarak falan değil; gizli oy ile seçer. Parti tüzüğü ve programında değişiklik yapmak. Bu da gayet tabii bir şeydir, aksini tasarruf etmeye dahi imkân yoktur, demokrasi prensipleri bakımından. «Partinin kesinhesabını kabul ve merkez karar organını ibra etmek yahut kesinhesabı reddetmek» bu da demokratik esaslar bakımından bir âmme nizamı hükmüdür. Aksi tasavvur edilemez. Şimdi, gelelim önemli bir noktaya. «Toplumun ve devleti ilgilendiren konularla, kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında genel nitelikte olmak şartıyla, temenni kararlar ve bağlayıcı kararlar alır.» Dikkat buyurun, genel nitelikte olmak şartıyla, ya temenni kararı yahut parti üyelerini bağlayıcı kararlar alır.

Bir misal verelim, bunun ne kadar zaruri bir hüküm olduğunun bir misalini, bendeniz mensubu olduğum partinin son kurultayından vereceğim. Cumhuriyet Halk Partisinin son kurultayında muhtelif delegelerin verdikleri bir önerge üzerine, borçlu sınıf geçme meselesi münakaşa edilmiş ve bu hususta karar alınması istenmiştir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, muayyen bir teferruat meselesi ve teknik konu üzerinde ikibin kişiye varacağını tahmin ettiğiniz şu genel kongrelerde bu tarz kararlar alınamaz; olmaz böyle bir şey. Bunun demokratik ciddiyet ile ilgisi yoktur. Bunlar ancak partilere umumi istikamet verirler. Nitekim, bütün garp demokrasilerinin genel kongrelerini incellerseniz, hiçbir taneğinde özel nitelikte tek bir karar alındığını göremezsiniz. Hattâ, o kadar ki, demokrasinin beşiği olan İngiltere'de Sayın Gülek'in pek yerinde olarak belirttiği gibi, partiler genel kongrelerinde ancak temenni kararları alabilirler, bağlayıcı kararlar alamazlar. Bu bizim tatbikatımızla pek bağdaşmayacağı için, hem temenni kararı alabilir, hem bağlayıcı kararlar alabilir, demişiz. Ama genel nitelikte olmak

şartıyla. Aksi halde, şöyle büyük bir mahzurla karşılaşırız ki, muayyen meseleler hakkında parti genel kongrelerinde bağlayıcı kararlar almak suretiyle ne grupların, Meclis gruplarının bir fonksiyonu kalır, ne de o parti eğer iktidarda ise, Hükümetinin fonksiyonu kalır. O zaman da bir parça Anayasa nizamı dışına çıkmış ve partilerin, Meclislerin mesul organlarının, icra organlarının mesul kişilerinin yerine, parti içindeki bağlayıcı disiplin hükümleri sayesinde Devleti ve kamu faaliyetlerini, tamamıyla mesul organlar dışındaki genel kongrelerin kararlarıyla idare etmek cihetine gideriz.

Bunu kabul etmeye imkân yoktur. Genel kongreler umumi istikametleri verirler, partilerin umumi felsefesini gösterirler. Ama müşahhas icra meseleleri veya teşriî meseleler üzerinde kararlar almazlar; Batı demokrasilerinde bunun misali yoktur. Bu gibi tatbikat maalesef bizde görülmüştür. Bir misalini verdim; kendi partimizde görülmüştür. Bu kötü tatbikatı önlemek kamu nizamı mülâhazası ile lüzumludur. Bunun için buraya konmuştur. Demekki bu da lüzumludur.

«Konunun veya parti tüzüğüünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak» bu müdahaleci bir hüküm değil. Bilâkis, tüzüğe bırakıyor. Ne isterse o yetkiyi ver diyor. Partinin feshine veya başka bir parti ile birleşmesine ve böylece hukukî varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye suretine dair karar vermek.

Bu da demokratik prensiplerin en tabii neticesidir. Binaenaleyh, âmme nizamı icabıdır.

Gelelim kongrelerin iki veya üç yılda yapılması meselesine: Şimdi arkadaşlar, bir meselemin üzerine samimiyetle eğilelim. Samimiyetle eğilelim. Türkiye'mizin bugün bir problemi vardır. Tıpkı Medeni Kanundaki tek evlilik müessesesini şu cemiyete nasıl intibak ettirmeye çalışıyorsak, ama bu bir zamana mütevakıf ise, Türkiye'yi de demokratik rejime intibak ettirmek istiyoruz. Hakikat bu. Bu hakikati görelim, sosyolojik hakikat budur. Şimdi, muhterem arkadaşlarım, demokrasi rejimi demek, halkın her kademede siyasetle uğraşmasını prensibolarak kabul etmek demektir. Bu bakımdan da parti faaliyetlerini köye, mahalleye kadar götürmeyi prensip itibarıyla kabul ettik, muayyen şekilde düzenlemekle, beraber. Fakat, bir şey daha vardır. Dünyanın en köklü demok-

rasilerinde bile halkın aşırı derecede politize edilmesi demokrasi için tehlike olarak sayılır.

Bakınız bugün Fransa'da Dördüncü Cumhuriyet yıkılmış, Beşinci Cumhuriyet kurulmuş ve Beşinci Cumhuriyetin Anayasası ve o anayasanın tatbikatı, Fransa'da halkın çok politize edilmiş olan taraflarının mâkul ölçülere indirilmesini derpış eden tatbikat olmuştur. Aksi halde, Fransa'da da demokratik müesseseler dejenere olacaktı. Bu dejenerasyonu önlemek içindir ki, bâzı ölçüler koymak icabettiştir. Bu Fransa'da bile gerekiyor da Türkiye'de mi gerekiyecek. Hatırlarım muhterem arkadaşlarım, bir zamanlar bu işlere bakmış eski bir hariciye memuru olarak Pakistan'da mükemmel bir parlömanter demokrasi vardı. Bu parlömanter demokrasinin bir anda yıkıldığını gördük. Yerini şimdi, aslında parlömanter demokrasiyle hattâ demokrasiyle dahi kabili telif olmıyan ve Türk Milletinin aslında asırlardan beri tanıdığı muhtarlık idaresine dayanan temel demokrasiler diye bir sistem kondu. Neden?.. Eğer, işi sosyolojik bakımdan inceleyecek olursak, hiçbir suretle o zamanki parlömanter rejimin tatbikatında, halkın aşırı derecede politize olmasını önliyecek tedbirler alınmadığından ötürü, bu böyle oldu. Şimdi, Türk demokrasisini korumak demek sadece Anayasa hükümlerine, demokratik prensiplere sıkı sıkıya sarılmak demek değildir. Elbetteki bunlara sıkı sıkıya sarılacağız, sarılmamak mevzuubahis değil. Ama, Türk demokrasisini tehdideden unsurlardan bir tanesi de unutmamak lâzımdır ki, her az gelişmiş memlekette olduğu gibi ve hattâ Fransa gibi siyasi ve iktisadi bakımdan çok gelişmiş memleketlerin bâzılarında görüldüğü gibi, vatandaşın vasatı, vatandaşın aşırı derecede politize olmasıdır. Vatandaşı hiçbir surette politika ile meşgul olmaktan mahrum etmiyoruz. Ama, vatandaşın aşırı derecede bir politika tansiyonu içinde tutmaya gittiğimiz takdirde, o memlekette parlömanter rejimin tahdit içine gireceğini kabul etmek lâzımdır. O bakımdan, bu uokta da bu yaraya temas etmektedir. Partiler arası müzakerelerde o zamanın iktidarı, muhalefeti, büyük ve küçük partileri, hepimiz bu yara üzerine parmak bastık ve samimiyetle bunu teşhis ettik.

Muhterem arkadaşlarım, yine Anayasaya göre, mevcut kanunlara göre bir hesap yapmıştık, Sayın Şefik İnan'la ben. Aşağı - yukarı her birbuçuk senede bir Türkiye'de seçim yapılıyor. Hangi seçimler? Milletvekili genel seçimi, Senato kısmı seçimi ve bununla beraber yapılacak olan milletvekili ara seçimi, mahallî idareler seçimleri. Her bir buçuk senede bir, Türkiye'de seçim yapılacaktır. Bir de buna ilâveten büyük partileriyle, küçük partileriyle her bir senede bir genel kongrelerini yapmaları demek, ne demektir? Sadece genel kongre yapılmayıp o kongre hazırlığı, da köy ve mahallelerden delege seçimi ki, bu delegelelerin seçilmesinde konuşma yapılmasını da kabul ettik, il ve ilçe kongreleri genel kongreleri... Muhterem arkadaşlar, gerek tasarıyı sevk eden Hükümet, gerek Geçici Komisyon ve gerekse partilerarası müzakereye katılan arkadaşlarımız, memlekette vasatî vatandaşların bu derece politize edilmesini, parlömanter demokrasi ve alehtlak demokratik rejim için tehlikeli olarak görmüşlerdir. İşte bu bakımdandır ki, asla demokratik prensipleri ihlâl etmek için değil, fakat vatandaşın memleket meselelerini, devamlı surette heyecan içerisinde itilip kakılarak mütalâa etmesini, önlemek ve bu mütalâanın her şeyden evvel aklî esaslar içerisinde yapılmasını sağlamak için, işte bu parti kongrelerinin arasına bir fâsıla vermek lüzumunu duymuşuzdur. Bu bakımdan 2 - 3 yılda yapılması hükmü uygun görülmüştür. Derhal ifade edeyim ki, üç yıl hükmünün buraya konulması daha ziyade samimiyetle konuşuyoruz, burada birbirimizden bir gizlimiz yok, böylesine mühim meseleler üzerinde samimiyetle konuşmazsak, zaten ne yaparız. Üç yıl teklifi haklı olarak küçük partilerden gelmiştir. 2 - 3 yılda yapılması usulü... Bu da aslında malî imkânsızlıklardan ileri gelmektedir. Bunu da belirtmek isterim.

Binaenaleyh, iki yıla dahi indirelim dersene, komisyon sözeüsü olarak nihayet bir anlaşma ile bağlyım, bunu kabul edemeyeceğim. Çünkü, bu bir kompromidir. Birçok değişik mülâhazaları, kendi yönlerinden haklı olarak, ifade eden insanlar arasında bulunmuş bir kompromidir. Şu partilerarası müzakerelerde varılan anlaşma kadar, böylesine değişik yön-

lerden gelmiş, böylesine değişik mülâhazalar içinde, haklısı, haksız, değişik mülâhazalar içerisinde, bu müzakerelerden sonra ittifaka varmış olmak kadar, kompromi sanatı demek olan demokratik yerinin böyle bir nümunesini vermek mümkün olmamıştır. Bununla partilerimiz iftihar edebilir. Bu itibarla, arkadaşlarımdan istirham ediyorum, hepsi kendi yönlerinden haklı gördükleri fikirleri ileri sürdükleri zaman demokrasinin bellibaşlı faziletinin de bir kompromiye varmak olduğunu unutmasınlar. Ve kompromiye varmış olan parti yöneticilerini de, biran evvel Sayın Bilgiç'in burada ifade ettiği gibi, müşkül mevkide bırakmasınlar. Kendilerinden bilhassa bunu istirham etmeyi bir vazife telâkki ediyorum. Ama, elbette ki, biz burada hiçbir şeyi kendilerine empoze etmek durumunda değiliz. Sayın Reşit Ülker arkadaşımıza bu noktada iştirak ediyorum. Ama, görülüyor ki, ikna etmek için, anlatmak ve aydınlatmak için elimizden gelen bütün gayretleri de sarf ediyoruz.

Şimdi muhterem arkadaşlar, 10 neu maddeye devam edersek, kurucular bakımından 3 veya 5 kurucunun bir partinin genel kongresini ilânihaye toplamamak suretiyle o partiyi feshetmek yetkisine kadar yetkileri haiz olarak bir kütleye tahakküm etmelerini önleyici hükümleri de buraya koymuşuzdur. Bu da elbette ki, âme nizamının icabıdır. Merkez karar organına gelince; merkez yönetim organına mütaallik maddenin çıkarılmasını teklif ediyoruz. Bu hususta çok az bâzı endikasyonları 12 nei maddeye koyuyoruz. Burada ne söylüyoruz, üye sayısı 15 ten az olamaz; çok az olursa, demokratik olmaz da onun için. Bu bir âme hükmüdür.

Bunun gibi, parti ne yapar? Parti, tüzük ve programa ve genel kongre kararına uymak şartı ile, merkez karar organı, karar almak yetkisine sahiptir. Bugün, cemiyetler hukukumuzda bu esas yoktur. Cemiyetler hukukumuz, genel kongrenin ve idare heyetinin yetkilerini sarîh olarak birbirinden ayırmıştır.

Halbuki parti hayatımızın açık bir icabıdır ki, genel kongrenin toplantı aralıkları sırasında bâzı hususlarda genel idare kurullarının, genel kongrenin yetkilerine sahibolması icabeder. Bu husus zaten bütün partilerimizin tüzüklerinde

yer almaktadır. Ama, Cemiyetler Kanunumuzun rijit bir tatbiki buna imkân vermez. İşte buna imkân verebilmek içindir ki, partiyi cemiyetten ayıran bu hususu buraya derecemiş bulunuyoruz. Gerisi bu hükmü tamamiyle partilere müdahale değil, partilere değişik alternatifleri arz eden ve buna imkân veren hükümlerdir. 13 nci maddenin zaten çıkarılmasını derpiş ettiğimizi söyledik.

Disiplin meselelerine gelince, arkadaşlar; disiplin konusunda 14 nci maddede komisyon, Hükümete de geniş ölçüde uyararak hayli teferruatlı bir hüküm getirmiştir. Partiler arası toplantıda, partilerimizin tüzüklerinde ve disiplin yönetmeliklerinde mevcudolan hükümleri her parti için teker, teker inceledik ve gördük ki, Türkiye'de böylesine teferruatlı bir hüküm tasarıda sevk etmeye lüzum yoktur. Esasen partilerin disiplin işlerinin hukuk anlayışına uygun bir şekilde yürütülmesi için tüzüklerinde ve tüzüklere dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerinde gereken tedbirleri geniş ölçüde almışlardır ve almak şuuru içindedirler ve devamlı surette bu hükümler daima tekâmül ettirilmektedir. Belkide bu hükümleri tasarıda donduracak olsak, ilk defa Geçici Komisyonun yaptığı gibi, bilâkis tekâmülü önlemiş olabiliriz. Şimdi, disiplin konusunda bir iki söz söyleyememe müsaade ediniz. Umumiyetle partilerimizde disiplin konusu, disiplin organlarının haysiyet divanlarının ve hakem kurullarının faaliyet tarzları tıpa tıpa bir mahkemenin faaliyet arzı imiş gibi mütalâa edilir. Böyle değildir. Böyle olmaları lüzumlu da değildir. Şimdi izah edeceğim. Bir kere demokratik partilerde disiplin organı, ayrı bir organ bulunmasının zaruri olduğu dahi Batı demokrasilerinde, unumi olarak kabul edilmiş bir prensip değildir. Demokrasinin beşiği olan İngiltere'de, disiplin kararlarını idare heyetleri verirler.

Bizde demokratik geleneklerin henüz geniş ölçüde kurulmaması yüzünden ve geniş ölçüde Resit Ülker arkadaşımızın bahsettiği hiziplerin birbiriyle mücadelesinin, Batılı demokratik geleneklerin çok yerleşmiş olduğu memleketlere nispetle bizde hayli kıyasıya olması muvacesinde çok yerinde olarak bütün partilerimiz, istisnasız büyüğü, küçüğü idare heyetlerinden ayrı disiplin organları kurmuştur. Bu prensibe bu ta-

sarıda da, partilerarası takirde de riayet edilmektedir. Ayrı disiplin organları olacaktır. Yalnız disiplin organlarının mahkemeler gibi çalıştığı iddiası doğru değildir. Disiplin organları nihayet siyasi takdirler veren organlardır. Disiplin organlarının aldığı kararlar, bir ceza mahkemesinin bir hususu sübuta erdirmek için orada delil kuvveti derecesinde delil aramazlar. Her şeyden evvel, bahis konusu olan disiplin organları için, bir partinin siyasi tesanüdünü, siyasi Co-hésion'unu ahengini muhafaza etmektir. Bu bakımdan eğer partinin tüzüğünün, programının ihlâl edilmiş olduğu hususunda parti hayatı bakımından gösterilen kâfi derecede şiphe ve tereddüt mevcutsa, bir ceza mahkemesince aranması icabeden sübut delili hüviyetinde sübut delilleri olmasa bile particeilik hayatının umumi tecrübesinin verdiği derslere istinaden gereken disiplin kararları verilebilir. Verilmesi antidemokratik değildir. O kadar değildir ki, demokrasinin beşiği olan İngiltere'de Muhafazakâr Partisinde de Liberal Partide de, İşçi Partisinde de disiplin kararlarını doğrudan doğruya idare heyetleri verirler. Aksi halde, bir partinin içerisinde bir topluluk olarak hareket etmesi icabeder. Bir partide, partinin içinde büyük bir ekseriyet, hattâ büyük bir ekseriyet, parti tesanüdü bakımından gerekli davranışlarda bulunmayan kimseler varsa, tesanüt var mı yok mu, şu mu bu mu?... Bunun kolay kolay cezai bakımdan delili bulunamaz. Esasen meselenin mahiyeti birbirinden farklıdır. Ceza hukuku, suç unsurlarının en sarıh şekilde tarifini emreder. Böyle midir, disiplin hükümleri? Havır parti tesanüdünü bozan kimseler hakkında disiplin hükümleri uygulanır, der ve bu bütün partilerinin tüzüklerinde vardır. Parti tesanüdünü kimi böyle telâkki eder, kimi şöyle telâkki eder. Ama, parti tesanüdü dediğimiz şey her halükârda parti tesanüdünü bozmak denilen şey ceza hukuku maddelerinde raslamana açıklığa, sarahate elbette ki, sahip değildir ve olamaz. Bunu nihayet bir siyasi organizmanın kendi içerisindeki temevvüçlere kendi içerisindeki siyasi zaruretlere, ve havaya göre, zaman ve mekân içerisinde değiştirerek içerisinde bulacağı tekevün ettireceği bir mefhumdan ibarettir.

Şimdi; bu itibarla, Komisyon disiplin organları konusunda teferruatlı hükümlerin yer alma-

sına partilerarasındaki takrire uyarak uygun görmemektedir. Şunu da belirteyim ki, bir başka madde de disiplin organlarının kesinleşen kararlarına karşı mahkemeye müracaat etmek yetkisi esasen tanınmış bulunmaktadır.

Bu itibarla, bu bakımdan da endişe etmek doğru değildir.

Parti genel başkanı hakkında yazılan hükümler de, âmme nizamı hükümleridir. Meselâ, «Siyasi partiyi temsil etme yetkisi genel başkana aittir.» dedikten sonra, bütün partiler üzerinde mutabık kalmışızdır ki, şu hükmü koymak lâzımdır, «Parti adına dâva açmak yetkisi dâvada husumet yetkisi genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğüne gösterileceği parti mercilerine aittir.» Lâzım mıdır, değil midir? Şimdi, niçin lâzımlüğünü ifade edeyim. Tatbikatta il başkanlarının, ilçe başkanlarına husumetin tevehh edilmiş görülmüştür, kanunun açık olmaması dolayısıyla; halbuki, bunun kabili tasavvur olamayacağı muhakkaktır. Bu bakımdan, kanuna açıklık getirmek bir âmme nizamı mülâhazasına dayanmaktadır ve zaruridir. Parti genel başkanı merkez kararı ve yönetim organlarının tabii başkanıdır. Bu zaten dernekler hukukunun bir umumi prensibidir. Bunun burada zikredilmesi tabii bir şeydir. Nihayet parti tüzüğü, genel başkanının görevlerinin yerine getirilmesinde ve yetkilerini kullanmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Bunda da zaruret görülmüştür. Şundan dolayı, partilerimizin pekçoklarında genel başkanın yardımcılarının unvanları birbirinden pek farklıdır. Bu idarenin tatbikatında veya hattâ tüzükler yapılırken Anayasa Mahkemesinin murakabesinde endişe edilmiştir ki, genel başkanlık müessesesi etrafında yer alan bu gibi merciler üzerinde birtakım tereddütler doğmasın. Bu tereddütleri şimdiden kanuna şu açıklığı getirmek suretiyle önlemekte emniyet bakımından fayda görülmüştür.

Bu arada, 2 enteresan teklif yapıldı. Bir tanesi Sayın Kasım Gülek'in parti kongrelerinin, bu arada genel kongrenin işlemlerinin ve seçimlerinin hâkim murakabesi altında yapılması yolunda.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, kanunun bir maddesine göre bu kanunda Cemiyetler Kanununa aykırı olmıyan hususlarda Cemiyetler Kanunu hükümleri tatbik edilir, deniyor Cemiyetler Kanununa göre, esasen her hangi bir kademedeki kongrenin işlemleri; ezcümle, seçimleri, kanuna, parti tüzüğüne; parti yönetmeliklerine uygun değil ise, mahkeme kararı ile o kongrenin o işlemlerini iptal ettirmek mümkündür. Bundan da daha ileri giderek Kasım Gülek arkadaşımızın derpiş ettiği husus, bir ilçe kongresinde, bir il kongresinde, bir genel kongrede mahallin en yüksek kıdemli hâkiminin yahut bir hâkimin her ne ise, o kongrede hazır bulunmasıdır.

Bunu da tetkik ettik, partilerarası müzakere sırasında. Komisyonda da tetkik ettik.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bir kaza organımız var ki, pek çok yetkileri kendisine yüklemiştir. Normal, kaza fonksiyonunun dışında seçimleri denetleme görevini yüklemişiz. Bununla da iktifa etmiyoruz. Bu tasarıda bu hususta da mutabakat hâsıl olmuştur, partiler arasında, önseçim vüs'atı ne olursa olsun, iştirak edeceklerin, önseçim muamelelerini denetleme görevini de hâkimlere veriyoruz. Muhterem arkadaşlarım öyle gelmiştir ki, bize hâkimlik vazifesini görenlerin ne sayısı ne vakti, her partinin her kademedeki her kongresinde hattâ genel kongrelerinde bunları denetlemeye müsait değildir. Keşke hâkimlik kadrolarımız müsaidolsa da Sayın Gülek arkadaşımızın ileri sürdükleri bu ideal prensibi kabul etmek mümkün olsa. Ama, bize öyle gelmektedir ki, Cemiyetler Kanunundaki umumi hükme ittibaen, şikâyet vukuunda genel kongrenin ve diğer kongrelerin işlemlerini iptal ettirmek imkânı mahfuzdur esasen; bununla iktifa edelim şimdiki halde, inşaallah Türkiye'de hâkim kadrosu da genişlediği zamanlarda bu şeyi yerine getiririz. Şimdiki halde mümkün telâkki etmiyorum.

Bunun yanı sıra Sayın Gülek'in ve Sayın Oğuz Oran'ın teklifleri olmuştur. Ana muhalefet partisi lideri hakkında. Bendeniz partiler arası müzakereler sırasında bu hususta ne geçti pek hatırlamıyorum. Çünkü, ikide bir dışarıya çıkardım, giderdim; bâzi şeyleri hazırlamak için. Fakat, Sayın Bilgiç bu husus-

ta izahat verdiler. Açıkça söylemek icabeder ki, benim tarafımdan samimiyetle; Sayın Bilgiç A. P. Grubu adına biraz evvel burada vâkı beyanda bulunmamış olsa idi, Geçici Komisyon Sözcüsü olarak bendenizin bu takrirlere hemen iştirak etmem mümkün olmayacaktı. Sayın Bilgiç'in bu beyanları, Türkiye'de partiler arası münasebetlerde ve demokrasi seviyesinde hayli üstün bir vasata ulaştığımızı göstermesi bakımından sayanı şükrandır. Kendisi bu beyanlarıyla komisyonunuza bu takrirlere iştirak imkânı da vermiş oldular. Kendilerine teşekkür ederim. Ancak, bu takrirlere iştirak ederken, belirteceğim gibi, takrirleri nazarı dikkate aldıktan sonra, yeniden kaleme almak üzere komisyona rica edeceğim efendim. Mâruzatım bundan ibarettir.

İBRAHİM İMİRALIOĞLU (Ankara) — Sualimiz var Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Sayın Diler; siz sual mi soracaksınız? Söz sırası için mi kaydedildiniz?

NİHAT DİLER (Erzurum) — Hem söz, hem sual efendim.

BAŞKAN — Hem söz, hem sual için diyorsunuz.

NİHAT DİLER (Erzurum) — Evet, efendim.

BAŞKAN — Sayın Sarıbrahimoğlu; siz sual mi soracaksınız?

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — Evet efendim.

BAŞKAN — Sayın Diler; lütfen sorunuz sualinizi.

NİHAT DİLER (Erzurum) — Efendim, 11 nci madde, nazarı itibara alınması lâzımgelen mahzur ve faydaları kaleme almıştır. Halbuki 11 nci madde doğrudan doğruya partilerin içtüzükleriyle ilgili bir meseledir. Partilerin idarecileri, acaba, sayın komisyon sözcüsünün ileri sürmüş olduğu fayda ve mahzurları gösterebilecek kabiliyette değil midirler ki, kendi tüzüklerini bu şekilde değiştirsınler ve kendi bünyeleri içinde muhtar olan partilerinin bünyesinde bu şekilde hareket etsinler? Eğer, bu şekilde bir kabiliyeti haiz değillerse, bunu göremiyorlarsa, bu takdirde bunlar her hangi bir şekilde Devlet mekanizmasında mesul mevki işgal ettikleri vakit görünen ve görünmeyen büyük meseleleri de halledebi-

lecek vaziyette değildirlir. Bunun açıklanmasını istirham ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Diler, evvelâ dinleyiniz. Çok rica ederim sadece sual soracaksınız, mütalâa beyan etmiyeceksiniz. Mütalâa beyan etmek hakkınız da vardır. Fakat, bu kürsüden söz almak ve sıranıza riayet etmekle olur. Siz, sorunuz ne ise yalnız onu sorunuz.

NİHAT DİLER (Erzurum) — Siz müdahale etmeseydiniz sualim bitmişti. Bu hususu cevaplandırsınlar.

BAŞKAN — Sualinizi vazih olarak ifade ediniz.

NİHAT DİLER (Erzurum) — Bu durum, siyasi partileri idare eden kimselerin, siyasi bakımdan reşidolmalarına mâni teşkil edecek peşin bir hüküm değil midir?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, ne bu tasarı, ne bu tasarıyı getiren Hükümet, ne takriri veren partiler ve ne de diğer takrirleri veren arkadaşlar, siyasi parti idarecilerinin basiret ölçüsünü ölçme hususunda hiçbir hüküm derpiş etmemişlerdir. Benim bu hususta, Geçici Komisyon Sözcüsü olarak her hangi bir kanaat ifade etmem saygısızlık olur. Şahsi kanaatimde ifade edemem. Sadece şunu belirteyim ki, bütün bu hususların âmme nizamı hükümleri olarak yer almasında bütün partilerin temsileileri hassasiyet gösterdiklerine göre, kendileri de, partilerinde ve Devlet işlerini idarede de kâfi basiretle, Sayın Diler, görmelidir.

BAŞKAN — Sayın Güley; siz usul hakkında mı söz istiyorsunuz?

Şimdi şu anda bâzı üye arkadaşlarımız komisyon sözcüsünden sual sormuşlardır. Bu sualleri cevaplandırmak gibi bir tatbikat yapıyoruz. Bu tatbikatımız içtüzüğe aykırı mı diyorsunuz?

FERDA GÜLEY (Ordu) — Evet efendim.

BAŞKAN — Şu halde buyurun usulî mütalâanızı beyan ediniz, efendim.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkandan özür dileyerek, bu mâruzatta bulunacağım. Öyle zannediyorum ki, soru müessesesi parlamento konuşmaların en sonundadır. Konuşmalar bitmedikçe gerek Hükümete, gerek komisyona soru teveih edilmez. Hattâ yeterlik önergesinin oya konu-

labilmesi için Sayın Başkanlık her defasında bu hususu da değerlendirmek durumundadır. Bu madde veya bu bölüm üzerinde çok adedde arkadaşımızın söz istediğini bizzat Başkanlık okumuştur. İktidar grubu, grup adına konuşmuştur, komisyon konuşmuştur; komisyondan sonra konuşacaklar vardır. Hele son söz milletvekilinin olduğu için, mutlaka sırası gelen konuşacaktır. Komisyona tevehî edilen bu sorulardan sonra, komisyon oturunca yeterlik önergesi oya konabilir mi? Konamaz. Yani yeterlik önergesi sorulara da râcîdir, onlara da müteveccihdir. Bundan dolayıdır ki, mademki çok adedde arkadaşımız söz istemişlerdir ve yeterlik önergesi de gelmemiştir. Yeterlik önergesi gelinceye kadar sırasıyla herkese söz verilmesine, bütün arkadaşlar konuştuktan sonra soruları o vakit komisyona veya Hükûmete tevehî etmeye tüzük gereğince Başkanlığın zorunlu halinde olduğunu zaunediyorum.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, filhakika Sayın arkadaşımız Ferda Güley'in ifade buyurdıkları gibi, tüzüğümüzün 111 nci maddesinde, «sualler, sözler bittikten sonra sıra ile sorulur» hükmü vardır. Fakat, bu maddenin 63 numaralı tathikat notunda «kifayeti müzakere sorulara da şâmilidir» diye bir hüküm var. Şu anda kifayet önergesi gelmiştir. Komisyondan sonra sırada bulunan bir arkadaşımıza söz vereceğiz; bu arkadaşımıza söz verdikten sonra kifayet önergesini oylarsak, sual sormak için sözlerin bitmesini bekliyen arkadaşlara sual sormak imkânını verememiş olacağız. Şayet böyle yapmayıp da bir arkadaşımız konuştuktan sonra, kifayet önergesi vardır diye, komisyon sözcüsünü tekrar kürsüye davetle sorulara cevap vermek üzere kürsüde bulunursa «son söz milletvekilindedir» usulünce tekrar bir milletvekiline söz söylemek hakkı doğuyor, demektir. Bu sebeple biz, bir taraftan «sorular, sözler bittikten sonra sorulur» hükmünü, diğer taraftan «kifayeti müzakere sorulara da şâmilidir» yolundaki hükmünü telif edebilmek için, şu anda kifayet önergesi gelmiştir; bu önergenin oya konması lâzım, ancak, son konuşan komisyon sözcüsü olduğundan bir milletvekilinin daha konuşması lâzımdır. Bu arada sualleri sorduruyoruz. Son olarak milletvekili de konuştuktan sonra kifayeti Heyeti Umumiyenin oyuna sunacağız; reddedildiği takdirde normal

muamele devam edecek ve söz alan arkadaşlarımız konuşacaktır. Durum budur, tatbikatımız budur, tüzüğü ihlâl eder bir usulî hata içinde değildir, Riyaset.

Şimdi sırada bulunan arkadaşım Ferda Güley'dir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Başka sualler de vardı.

BAŞKAN — Evet efendim, başka sualler vardır. Şimdi onlara devam ediyoruz. İkinci olarak sual sormak isteyen arkadaşım Sayın İmirzalıoğlu'dur. Buyurun sualinizi sorun.

İBRAHİM İMİRZALIOĞLU (Ankara) — Sayın Başkan; sayın ve müktedir sözcü, büyük kongrelerin ki, C. H. P. nde bunun adı kurul-taydır, üç senede bir yapılmasına sebebolarak, köy köy dolaşmakla ihtiyar edilecek maddi ve malî külfeti ileri sürdüler. Şimdi, parti namına her türlü tasarrufla bulunmaya yetkili en yüksek kademenin, devamlı olarak 3 yıl bir nevi mutlak hâkimiyet kurmuş durumda bulunmasının parti için doğuracağı mahzur nazara alınarak, ehveni şer şeklinde, seçilmiş delegelerin, ilden seçilmiş delegelerin, 2 nei büyük kongreye gelmeleri ve kongre yapma şeklini düşünmüşler midir? Bunun bir mahzurunu müतालâ ediyorlar mı? Bu hususu rica ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun sayın komisyon sözcüsü.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Efendim, bu mahzur zaten şu hükümle ortadan kalkıyor : «Genel kongre iki veya üç yılda bir olağan toplantısını yapar» dedikten sonra partiler arası tasarıda da olduğu gibi, şu hüküm vardır. «Olağanüstü toplantılar, genel başkan veya merkez organının yahut genel kongre üyelerinden en az beşte birisinin yazılı işlemleri üzerine yapılır.» Binaenaleyh eğer genel kongre üyelerinin, seçilmiş üyeler zâit tabii üyeler, yekûnumdan beşte birisi.

İBRAHİM İMİRZALIOĞLU (Ankara) — Mümkün mü?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Tabiiyle mümkün, beşte biri, partinin o anda vazife başında bulunan mercilerine, idarcsine aleyhtar ise, her zaman genel kongreyi olağanüstü toplantıya çağırarak yetkisine sahiptir. Bunun gayrimümkün oldu-

ğunu zannetmiyorum. Beşte bir adedi yüksek bir aded değildir. Bu, işe ciddiyetle sarılma ölçüsü mevcut ise, bir genel kongrenin üyelerinin iki bin kişi olduğunu farz etsek, beşte biri yani 400 kişisi pekâlâ böyle bir takrire imza koymak için faaliyete geçebilirler. Bir ilin arzusu ile bu iş olmaz, muhtelif illere pekâlâ bunun oranizasyonu kurulabilir ve böyle bir olağanüstü toplantıya davet edilebilir. Bu bakımdan, her hangi bir mahzur olduğu kanaatinde değiliz.

BAŞKAN -- Başka sual soracak arkadaşımız yok, sayın sözcü.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Peki efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Güley.

PERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlar, konuşan arkadaşlarımız, bilhassa komisyon sözcüsü ve Adalet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımız, bu madde üzerine de diğer arkadaşlarımızın ileri sürdükleri tenkidlere cevap verdiler. Ben, esasen onlara cevap verecek durumda değilim. Fakat, komisyondan sonra bir milletvekilinin konuşma hakkı gibi kıymetli bir hakkı kullanmış olmak için ve bâzı hususlardaki görüşlerimi takdim etmek için huzurunuzda geldim.

Şimdi, protokolun 11 nci maddesi ki, 10 neu madde oluyor, asıl 10 neu madde çıktığına göre, hemen, hemen bu maddeyi kabul etmiş, birtakım çıkarmalar yapmış, ilâveler yapmış; meselâ 49 neu sayfada maddenin son fıkrasına 1 nci cümlesinden sonra haklı olarak, ilk çağrı üzerine yapılan toplantıda yeter sayı bulunamıyorsa, ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda yeter sayı aranmaz demiş, çok haklı olarak. Buna mukabil, 51 nci sayfada birinci cümlelerin sonundaki ibareyi çıkarmış. «Ancak, gizli oyun gerektiği kanunda veya parti tüzüğünde belirtilen seçimlerde ve kararların alınmasında oylamaya katılanların sayısının delege tamsayısının salt çoğunluğundan az olmaması şarttır.» Hakikaten buna hiç lüzum yok. Bunu çıkarmış.. «Delege» yi «üye» yapmış. «Genel Kurulu» «Genel kongre» yapmış, haklı olarak.. Buna benzer redaksiyon düzeltilmeleri yapmış. Fakat, asıl tertibi ve tanzimi olarak şu iyiliği getirmiş, genel kongrelerin üyelerini ikiye ayırmış. Seçilmiş olan üyeler ve tabii üyeler, diye.

Halbuki metinde bu karışıktır. Tabii üyeleri Türkiye Büyük Millet Meclisinin üyeleri olarak tesbit etmiştir. Sayın sözcü arkadaşımızın işaret ettikleri gibi, son derece de haklı olarak tabii üyeleri dâhil etmiş. En yüksek organ olan Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmiş üye tamsayısının iki mislidir, demiş. Tasarıda bir misli iken iki misline çıkarmış. Yani, bugün bizim Cumhuriyet Halk Partisinin tatbikatını esas olarak almış. Biz bunu çok buluyorduk. 1 200 kişi şu kadar milletvekili, şu kadar hariçten gelenler büyük bir kalabalık oluyordu. Bu kalabalığın genel kongre olarak, kurultay olarak salim kararlar almak yönünden zarf halinde olduğunu kabul ediyorduk. Hattâ belki de, Hükümet, tasarısını bu etki ve tesir altında getirmiş idi. Ama anlaşılıyor ki, diğer partiler aynı ihtiyacı, aynı miktarda hissetmemişler ve bunu 2 katına çıkartmak hususunda mutabakat hâsıl olmuştur. Yani, bizim tatbikatımız bu merkezdedir, zaten.

Sonra güzel bir husus daha getirmiş; sayın sözcü arkadaşımız ve Bilgiç arkadaşımız buna işaret buyurdular. Temel haddi kaldırmış. «Şundan az olamaz», kaldırmış. Tavanı tesbit etmiş. Hakikaten 450 den aşağı olamaz demek, realize edilmesi çok güç, antidemokratik denebilecek kadar hakşinas olmıyan bir had idi. Bu kaldırılmıştır.

Şimdi, «iki üç senede bir toplanmalıdır» kısmına geliyorum. Ben de Reşit Ülker arkadaşımız gibi bu «iki ilâ üç senede bir toplanmalıdır» hükmünün hakikatte «üç senede bir toplanacaktır» şeklinde tatbik edileceğine eski deyimle kasem ederim. Yani, bu 3 senede bir toplanacaktır. Reşit Ülker arkadaşımızı bu konuda zevkle dilendim. Hakikaten haklı konuştular. Komisyon sözcüsü arkadaşımız, bu haklılık halini daha kuvvetli haklılık hali ile karşılamıştır sayılamaz. Partinin merkez organı, seçilen merkez organları bir partinin iktidarındır. Bu iktidarları üç sene boyunca iyi olmasalar dahi, iyi hizmet etmeseler dahi, iyi hizmet etmedikleri olaylarla tesbit edilse dahi, onları bir partinin teşkilâtı olarak değiştirememesi, değiştireci mekanizmadan üç sene boyunca uzak olması teeviz edilemez. Bendeniz bir partinin en sorunlu organında nâçiz bir arkadaşımız olarak görev kabul etmekteyim. Beni seçtik-

ten sonra, 3 sene karar organında ve yönetim organında görevliyim, partinin değiştirememesi halini kendime lâyük görmüyorum. Hiç kimseye lâyük görmüyorum. Bu tatbikatta 3 sene olacaktır. Bu tatbikatta 3 sene olacakssa, biz, beğenmediğimiz iktidarı, Hükümet olarak Parlâmentoda değiştirmek hakkına sahibiz. Partimizin üyeleri neden dolayı partinin Hükümeti demek olan, bir bakıma siyasi mânada icra organı olan kendi kademelerini 3 sene boyunca, düşmez kalkmaz bir Allah fehvasına düşürmesin, düşürmeye gücü yetmesin? Bunu kabul etmek, bunu «biz demokrasiyi yerleştiriyoruz fakat demokrasiye de biz yerleşiyoruz» gibi iki taraflı realiyeti kabul etmekle beraber, buradaki üç seneyi, bu kanunun espirisine yabancı bir unsur sayıyorum. Nihayet, bu iki sene olarak tavanlanabilir. Her sene kongre yapma alışkanlıklarından, teşkilât alışkanlıklarından; teşkilâtın başında bulunmuş Sadettin Bilgiç arkadaşımızın kabul edeceklerini sanıyorum; bu alışkanlıklarından birden bire partileri koparıp, üç senelik zaman ötesinde kongelere ve kurultaylara götürmek, partinin mâşeri vicdanını her halde rahatsız edecektir. Partiler, kanun yoluyla bizim denetimimizden kaçıyorlar. Kongreler yoluyla elde edemedikleri neticeleri kanunlar çıkartmak suretiyle elde ediyorlar, ithamına bizi mâruz bırakacaktır. Bundan dolayıdır ki, bunu, iki seneden öteye çıkarıcı haddi, bir parti merkez yöneticisi olarak doğru bulmuyorum.

Hiçbir değiştirge önergesi getirmiyorum, bu konuşmamla. Çünkü, bu bir protokol ile tanzim edilmiştir. Bütün grupların yetkilileri tarafından tanzim edilmiştir. Değiştirme gücü elbette ki Meclisindir. Fakat, değiştirmenin tarzını, şeklini, yine bu protokolü imza edenlere ve bilhassa Komisyona bırakabilmiş olmak için maddelerdeki tenkidlerimi değiştirge önergelelerine raptetmeksizin sadece ifade etmek suretiyle yetiniyorum.

Muhterem arkadaşlar, bu madde, genel kongrelerin, toplumu ve Devleti ilgilendiren konularda, kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında, genel nitelikte olması şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak hakkını getiriyor. Niçin getiriliyor? Sözeü anlattılar. Tatbikatta özel nitelikte olan, teknik nite-

likte olan, bir takım temenni kararları veya icrai kararlar... Bunlar da oldu da... Olmasın. Ben de buraya not almıştım, bu hususa değinecektim ve bunu çok önemli sayıyordum. Hakikaten muhterem arkadaşlarım; bizim son kurultayımızda başımızdan bir macera geçti. İktidardayız, Hükümet bizden... Kurultayımıza topladık. Birçok anne, babalar var, menfaat grubu olarak, kurultayda C. H. P. delegesi olarak ve aynı zamanda Hükümetin bu meseledeki tasarrufundan dolayı canı yanmış menfaat grubu olarak da orada idiler. Hükümete, bilhassa sorumlu Bakana ağır ölçüde ithamlar tevcih edildi ve temenni kararı değil temenni kararının üstünde ve dışında icrai karakterde kurultay direktif verdi. Çırpındık, uğraştık, böyle bir organ böyle bir kararı alabilir mi? Meclislere karşı sorumlu olan icranın bir uzvuna, bir partinin genel kongresi, kurultayı böyle bir direktif verebilir mi, diye çırpındık. Fakat, çırpınışlarımız adedin kalabalığın çoğunluğu karşısında kıymet ifade etmedi.

Şimdi bunu önlüyor muyuz? Sayın Komisyon sözcüsü, bunu önlüyor muyuz? Ben okuyorum, bunu önlediğimizi sarîh olarak göremiyorum. Bizim veya sizin veya onun Hükümeti, partisi Hükümette iken, iktidarda iken, kurultaylarımız, genel nitelikte olmak üzere temenni kararları verdikleri gibi veya ne deniyor? Bağlayıcı kararlar da verecek, genel nitelikte. Efendim, yalnız ben Ahmet, Mehmet için istemiyorum, bütün Türkiye'deki çocuklar için ve her partideki babaları memnun etmek için istiyorum. Bu borçlu ders verme kaldırılmalıdır. Bunun genel nitelikte olmadığını nasıl anlayacağız? Bu bir teknik niteliktir dense, ha bu bir teknik niteliktir, şûra toplanmıştır, Maarif Şûrası toplanmış bu kararı almışlardır ve bu büyük bir eğitim meselesidir, teknik bir meseledir. Partiler Kanununun şimdiki 11 nci maddesinde bu yasaklanıyor, yapılamaz deriz. Kurultayın karşısına çıkıp. Fakat, genel nitelikte denince, biz bunu karşılayabiliyor muyuz? Ben karşılamadığımıza kaanîm. Kamu hizmetleriyle Devlet hizmetleriyle alâkalı bir toplumu ve Devleti alâkadar eden konularda bir partinin kurultayı sadece temenni kararı almazdır, temenni kararı alabilmelidir; bağlayıcı karar, partinin iç çalışmaları ile ilgili konulara munhasır olabilir.

Şimdi, yeni bir koalisyon işbaşındadır. Önmüzdeki kurultaylarda senelerden beri yaptığımız kurultayların çok değiştiği ile bir siyasi bünye içinde kongre yapacaklardır. Naçiz arkadaşlarımızın burada ifade etmeye çalıştığı hususu bilhassa göreceklardır. Onun için bu bağlayıcı kararın, partinin siyasi tutumuna ve faaliyetlerine aidolarak, sarıh yerini alması ve Devleti ve kamu düzenini ilgilendiren konularla ilişkisinin mutlaka koparılması lâzımdır. Aksi takdirde, Sayın Komisyon Sözcüsünün buraya getirdiği teminat, tatbikatta işlemez. İşlemiyebilir. Kendileri çıkıp lütfen bu mevzuda, bu meselede zabıtlara geçmek üzere, fakat yalnız zabıtlara geçmesi keyfiyetinin kanunlarda faydalı olmadığına dair bir yığın misaller de vardır, bundan dolayı zabıtlara geçmesi de kâfi değildir. Her halde komisyon olarak bu meseleye eğilmeli ve başka arkadaşlarımızın da değinmiş oldukları bu eksikliği, bu boşluğu doldurmalıdırlar. Bu maddede, muhterem arkadaşlar, başka partileri bilmiyorum, bizim fahrî üyelerimiz vardır. Sayın Gülek arkadaşımız da değindiler. Partinin eski emektar sorumluluk teşkilâtlarında bulunmuş unsurları vardır; Başbakanlık yapmış olan vardır, Hükümet âzalığı yapmışlardır, eski genel başkanlık yapmışlardır, eski genel sekreterlik yapmışlardır. Biz, bunları kurultaylarımıza fahrî üye olarak, şeref üyesi olarak çağırırız. Oya katılmadan bulunurlar. Bu maddenin tatbikatında fahrî üyelik ne muamele görecektir? Yani, tüzüklerimizde oya katılmadan bunları kurultaya getirebilecek miyiz? Bunun gayet tabîi olarak burada beyanında bir fayda görüyorum.

Adalet mürakabesiyle ilgili olarak, bu maddede üzerinde arkadaşlarımız konuştu. Sayın sözcü arkadaşımızın da pek güzel izah ettikleri gibi, bir yanlış anlayış var. Görüyorum, arkadaşımız izah etti, partilerin disiplin organlarını aynen adalet cihazlarına kıyas ediyorlar ve fonksiyonlarının tıpatıp ona benzediğini sanıyorlar. Halbuki, siyasi partilerin disiplin organları bu tabiiatta değildir, olamaz. Komisyon sözcüsü arkadaşımız da güzel ifade etti, olması mümkün de değildir, faydalı da değildir. Siyasi terehler ve tutumlar meselesidir. Bu bir ferdin hakkı meselesi değil. Bu

partinin hukuku içinde bir partinin hakkı meselesidir, ancak bu ölçüler içinde bulunabilir. Daha sonraki maddede de olduğu için burada söylemem doğru değil, fakat varsa ilçelerde de disiplin organları hususunu getiriyor, sonraki bölümde. «Varsa ilçelerde disiplin organı getirilmesini» doğru bulmuyorum. Seçim çevreleri illerdir. İller olduğundan dolayı bu suçlar da vataandaş suçları, fert suçları değildir. Partililik suçları, parti disiplini suçlarıdır ve seçim suçlarıdır. Parti disiplini ve seçim suçları ne olabilir, başka? Hırsızlık, uğursuzluk, bunların partilerin haysiyet divanı ile alakası yoktur. Ne olabilir? Partinin disiplini ile ilgili suçlar olabilir. Bu bir.

İkincisi; seçimlerde işlenmiş yine partilicilikle ilgili suçlar olabilir. Seçim çevreleri ünite olarak illeri getirdiğine göre, il haysiyet divanları, il hâkimleri ancak illerde olabilir. Bu münasebetle arz ediyorum. Hâkimleri illerde ve ilçelerde, kurultaylarda, yapılacak kongrelere kadar yalnız seçim için getirmek mümkün değildir. Sayın Gülek arkadaşımız seçimleri denetlesin diyor. Seçimleri denetleyebilmesi için, o organı denetlemesi lâzımdır. Yani, il ve ilçe kongrelerini ve genel kongreyi denetlemesi lâzımdır. Bütün bunları denetlemedikçe seçim denetlenmez. Bugünkü adalet cihazımızı zaten çok müfrit şekilde parti hayatına zaruri olarak soktuk. Bu yüksek cihazı, organı itiraf etmek lâzımdır ki, parti hayatına, çok soktuğumuzdan dolayı, biraz da zedelemektediriz. Bu yetmiyor gibi, bir de kongrelerimize kadar sokmak, İçişleri Bakanlığının inzabat organları ile yapacağı vazifeleri adalet cihazına yaptırmak insafla bağdaştırılmaz ve bizim adalet cihazına verdiğimiz önem ve gösterdiğimiz saygı ile bağdaştırılmaz. Komisyon Sözcüsü arkadaşımız bunu bir ideal olarak gösterdiler. Bunu kabul etmiyorum. Hattâ şimdiki tatbikat bizim henüz demokratik zemin üstünde yerimizi tam alamamış olmamızın tatbikatıdır. Bir gün olduğumuz zaman belki bugün adalet cihazının mürakabesine verdiğimiz parti faaliyetlerinin bir kısmını geriye alacağız ve adalet cihazını ikinci vazifesini yapmakta serbest bırakacağız. Ben bunu ideal zannediyorum.

Muhterem arkadaşlar, Komisyon sözcüsü arkadaşımız, 12 nci madde, ki şimdi 11 nci mad-

de oluyor, 1 nei, 2 nei fıkraları, dikkat ettim protokolden çıkarmışlar. Yani, şimdiki metindeki 12 nei maddenin 1 nei, 2 nei ve hattâ 3 nei fıkralarını tamamen çıkarmışlardır ki, bunlar bizim Halk Partisinin tatbikatının karşılığı idi. Şu şekli vermişler: «Siyasi Partinin merkez karar organı parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Merkez karar organının üye sayısı 15 ten az olmaz.» Pekiyi etmişler, pekiyi düzeltmişler. İtiraz ettiğim hususlardan birisi de bu idi. Herkesin, her partinin bu organları o ölçüler içinde kurmasının, çünkü görüşmede de ifade ettiğim gibi, partilere üniforma giydirmekten farkı yoktur. Partiler tenevvü isterler. Halk Partisi de tenevvü ister. Binaenaleyh, isabetle değiştirilmiştir. Protokolde vazife almış olan arkadaşlarımı tebrik ederim. Sonra, bu 12 nei maddenin 1 - 2 - 3 - 4 - 5 ve 6 nei fıkralarının yani «Parti tüzüğü, merkez karar organını, aynı zamanda, merkez yönetim organı olarak görevlendirebilir» fıkrasından sonra...

RUHİ SOYER (Niğde) — Bu çok saçma bir şey.

FERDA GÜLEY (Devamla) — Bendeniz saçma bulmuyorum Sayın Soyer. Ondan sonra (veya ayrı bir merkez yönetim organının kurulmasını öngörebilir) demek suretiyle hakikaten bir boşluğu, bir eksikliği de itmam etmiş. Burada yalnız küçük bir şeye temas etmek istiyorum, onu takibeden fıkrada, «Merkez karar organının parti tüzüğü ile merkez yönetim organı olarak görevlendirilmediği hallerde, en az iki ayda bir toplanması şarttır. Olağan üstü toplantılar için çağrı, genel başkan tarafından yapılır.» fıkrasındaki, «en az iki ayı», «altı ay» yapmışlar. Yani, şimdi Cumhuriyet Halk Partisinin karar organı parti meclisidir. Genel başkanın başkanlığında 40 kişilik parti meclisimiz vardır. İki ayda bir toplanırız, şimdi 6 ayda bir toplanacağız.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — En az, diyor.

FERDA GÜLEY (Devamla) — En az altı ayda bir toplanır demek, altı ayda bir toplanır demektir, Sayın Kırcı.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Tüzükte iki ayda bir var. O halde iki ayda bir toplanır.

FERDA GÜLEY (Devamla) — Tıpkı iki ilâ üç senede olduğu gibi. Şimdi, bizim tüzüğümüzde iki ay deniyor. Fakat bu kanun çıktıktan sonra, tüzüğümüzün, «iki ayda bir toplanır» maddesini toplanır, tüfeklerle etrafını kuşatsak koruyamayız. Kısa bir zamanda kanunun bu hükmüne adapte edilir. Realite budur. Şimdi C. H. P. nin 40 kişilik parti meclisi, teşkilât yönünden ve parti yönünden, genel başkan ve 10 kişilik merkez idare heyeti dâhil, hepsini denetlemekle ve partinin politikasını tesbit etmekle nizamname-mize göre sorumlu ve görevli olan bu cihaz, iki ayda bir toplanıyordu, şimdi altı ayda bir toplanacak. Yani, en fazla altı ayda bir toplanacak. Ama, bu denetleme organlarına, genel olarak biz denetlenme durumunda bulunanlar, şimdi bendeniz bulunduğum için biz diyorum; bir başka zaman ben denetleyici olurum, bir başkası da denetlenme durumunda olur. Umumiyetle biliyorum ki, denetlenme durumunda olanlar, denetliyenleri ve denetleyici organları pek sevmezler, sevimli karşılamazlar. İşte bundan dolayıdır ki, bu birkaç sene sonra siner ve altı aya kadar gelebilir. Bundan dolayıdır ki, bendeniz bu 6 ayda fazla buluyorum. Ama, bir nesafet noktasında, Komisyon ve protokolü tanzim edenler, her halde karşılıklı meşveretler sonunda bu rakamlara varmışlardır. Acaba, lütfederler mi, «en fazla 3 ay diyelim», bir senelik zaman ünitesi içinde üç ay senenin dörtte biridir, üç ay dörtte bir bölümü ifade eder, üç ayı aşmasın. Üç ayda bir, merkezdeki karar organları denetlemek mevkiinde bulduklarını denetleyebilsinler. Aksi takdirde, bu kanunu böyle çıkarttığımız zaman bugün denetliyen, denetleyici durumda olanlar diyeceklerdir ki, kanun yapıcı, kanun yapma gücünü kendi lehine kullanmak istemiştir. Buna da itiraz ediyorum. Yani, üç ay olarak tesbit edersek daha mâkul bir haddin bulunacağı kanaatindeyim. Bir merkez yönetim kurulunda vazife gören parti mensubu olarak ben, bu, üç aya indirilirse, parti meclisinin üç ayda beni denetlemesini saadette karşılarım. Parti meclisi üyesiyim, bittabiî altı aya kadar uzarsa, bu parti meclisindeki üyeliğimi belki unutturum. Acaba, benim fonksiyonum ne idi, ben ne yapacaktım? Öyle olaylar cereyan eder. Mübalâğa etmek istemiyorum. Her halde Sayın Sözcü arkadaşımızın söyleyecekleri çok ciddi şeyler olacaktır. 14 nei maddeyi merkez disiplin organı maddesini pro-

tokol tamamen kaldırmış; pek iyi etmiş. Komisyon Sözcüsü arkadaşımıza katılıyorum, pek iyi etmiş.

Sadece şunu demiş; madde 12, 14 neü madde 12 nci madde oluyor. «Siyasi partilerin merkez disiplin organ veya organları parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Bu organların üye sayısı 7 den az olamaz.» Hakikaten bununla yetinmek ve partilerin bu parti hukuku yönünden kaza organlarını, partilerin tüzüğüne ve partilerin hassasiyetlerine bırakmış olmayı, aslında bir kayıp saymıyorum. Her parti, hakikaten gittikçe tekâmül eden, sözcü arkadaşımızın da ifade ettikleri gibi, gittikçe tekâmül eden merhaleden bir merhaleler silsilesi üzerinde zaten önem vermektedir. Çünkü bu gelen bir şey getirmiyor. Sayın arkadaşımız Reşit Ülker konuşmasında, bilmiyorum Sayın Ülker arkadaşımız mı söylediler, «Nihai, yani bu organların verecekleri karara mutlak itiraz etmek mümkün olmalıdır.» dediler. Parti bünyesi içinde bunun tavanı neresi olmalıdır? Kurultay mı, yani genel kongre mi? Genel kongre ise arkadaşımızın dediği, takibedemedim, merkez disiplin organının veya organlarının bir partili hakkında vermiş olduğu karara, partili genel kongrede itiraz hakkına sahibolmalıdır, denilmişse, doğru değildir. Katiyen parti hukuku ve partinin hukuku bir genel kongrede düzeltilemez. Bu tazyikler her partide olduğu gibi bizim partimizde de olmuştur. Aman, oradaki kararı burada değiştirelim... Hayır olamaz. Nihayet bir kaza organıdır. Tavanı olmak lâzımdır. Yüksek Haysiyet Divanımız Birleşik Haysiyet Divanı olarak merkezimizde vardır ve kararı kesindir.

Muhterem arkadaşlar, Genel Başkan için madde 13, yani şimdiki madde 15, protokoldeki 13 neü madde. Genel Başkan için, Sayın Kasım Gülek arkadaşımız, İngiltere'de olduğu gibi, Meclis içinden, Parlâmento içinden seçilmelidir, dediler. Bunun eksik tarafı var. Tamamlanınca bu fikir, şöyle denilebilir: Genel başkanlar gruplardan seçilmelidir, Türkiye Büyük Millet Meclisinden seçilmelidir. Ancak, genel sekreterler genel kongrelere seçilebilir. Çünkü, Genel Başkanın yanında icra organı mercii olarak, partinin yönetim sorumlusu olarak ya vekili bulunacaktır, ya genel sekreteri bulunacaktır. Her halde, Genel Başkanın seçimi gruba intikal edince, Genel Sekreter veya Genel Başkanvekilinin seçimi genel

kongreye kalıyor. Bunun da tecrübesi yapılmıştır, iyi tarafları görülmüştür, fena tarafları görülmüştür. İngiltere'deki sosyolojik ve politik seviyenin biraz uzağında bulunduğumuz için bugünkü tatbikatın, yani bu kanunun 13 neü maddesi ile getirilen hükmün bizim şartlarımıza, realitelerimize çok daha uygun olduğu kanaatindeyim. Muhalefet liderine otomobil verilmesi, tahsisat verilmesi mevzuunda İngiltere örneğinden hareketle Sayın Sadettin Bilgiç arkadaşımızın getirmiş oldukları güzel teklif hakikaten son derece muhteremdir, son derecede Avrupaidir, medenidir, büyük seviyededir. Bunun, bu kanunun uygun yerinde yer alması hakikaten bu kanun tasarısına ayrı bir değer ve büyük demokratik değer kazandıracaktır.

Efendim, 16 nci madde ki, protokolün 14 neü maddesi olmuş oluyor, aynen kabul edilmiş. Bu bölüm bu suretle bitiyor. Mâruzatım bundan ibarettir, saygılar sunarım.

BAŞKAN -- Verilmiş olan kifayet önergelelerini okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Üçüncü bölüm üzerindeki konuşmalarla durum aydınlanmıştır.

Oylamaya geçilmesini arz ederim.

Manisa

Hürrem Kubat

Yüksek Başkanlığa

Durum aydınlanmıştır. Müzakerenin kifayetine arz ederim.

Muğla

Hilmi Baydur

BAŞKAN — Bu kifayet önergelerinin aleyhinde Sayın Ruhi Soyer, Sayın Kâzım Arar ve Sayın Reşit Ülker söz istemişlerdir. Bir kişiye söz verme imkânına sahibolduğumuz için sadece ilk sözü istemiş olan Ruhi Soyer arkadaşımıza söz veriyorum. Buyurun.

RUHİ SOYER (Niğde — Çok muhterem arkadaşlarım, biliyorsunuz ki, Siyasi Partiler Kanununun müzakeresine madde, madde olarak başladık; ondan sonra kısım kısım müzakere edilmesi için 70 maddeyi birden içerisine alan bir teklif geldi, bir zühul eseri olarak kabul edildi, ondan sonra yeni bir tekifle bölüm bölüm müzakeresine gittik. Şimdi altı maddeyi birden içerisine alan bir müzakereyi devam ettirmekteyiz. Bu bölüm içindeki madde-

ler, Türkiye dâhilinde kurulmuş ve kurulacak partilerin ana strüktürlerini, ana dokularını tâyin edecek maddelerdir, dikkatlerinize arz ederim sayın arkadaşlarım.

Şimdi Türkiye çapında bütün partilerin ana strüktürünü tâyin edecek olan maddelerin müzakeresinde Adalet Partisinden beş, on kişi, Cumhuriyet Halk Partisinden beş, on kişi, üç partiden de yalnız iki kişi bulunması suretiyle karar alacağız. Ne diyeceğiz? Bu doğrudur veya yanlıştır. Muhterem arkadaşlarım, bu sureti katilyede yanlıştır ve bütün memleket sathında fena tesirleri olacak neticeler doğurabilir. Burada söz almış birçok arkadaşlarımız vardır. Görüyorsunuz ki, her arkadaşımın ayrı ayrı yönden, açıdan pekâlâ partilerimizin birçok ihtiyaçlarını, kuruluş ihtiyaçlarını, doku ihtiyaçlarını bu kürsüye getirip sizlerin önüne sermektedirler. Hal böyle iken bütün partilerin kuruluşları ile ve anadokuları ile ilgili maddelerden ibaret olan bu 6 maddenin müzakeresini bir takrir ile yarıda kesip atmak ne insafa, ne de memleketin politika istikbaline, ne de memleketin hakikaten demokratik istikbaline ait verilecek kararlara uygun bir mahiyet taşır. Meselâ, kısa bir, iki misal vereceğim. Deniyor ki, partilerin kongreleri üç seneye kadar toplanır. Muhterem arkadaşlarım, her sene seçim yapılacak olan bir memlekette, her sene genel veya mahallî seçim yapılacak olan bir memlekette partilerimizi üç sene kongresiz bırakacaksınız.

BAŞKAN — Sayın Soyer, lütfen sadece kifayet aleyhinde...

RUHİ SOYER (Devamla) — Misaller veriyorum Sayın Başkan, kifayet aleyhinde.

BAŞKAN — Bu misalleri vermek için kifayet reddedildikten sonra imkân bulacaksınız. Zaten sıra sizin. Onun için, lütfen, kifayetin için aleyhindedesiniz, onu anlatınız.

RUHİ SOYER (Devamla) — Çok muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkanın ifadesinden anlıyorum ki, sıra bendenizde imiş, sıra bende olduğu için değil, fakat hakikaten kurulmuş ve kurulacak olan partilerin yarım için ve partili arkadaşlarımızın parti mensuplarının istikbaldeki pek çok rahatsızlıklarını gidermek baki-

mından bu maddeler üzerinde daha geniş durmak mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh, kifayet önergesine burada bulunan beş, on kişinin iştirak etmemesini bilhassa istirham ederim; hürmetlerimle.

HİLMİ BAYDUR (Muğla) — Sayın Başkan, ben önergeyi geri alıyorum.

BAŞKAN — Efendim, evvelâ şu hususu arz edeyim. Her hangi bir muamele Heyeti Umumiye malolduktan sonra o muameleyi tahrik eden kimse onu geri alma hakkına sahip değildir. Bu, ancak Heyeti Umumiyenin kararıyle olur. Kifayet önergesini verdiniz. Bunun üzerine muamele yapıldı ve onun için son söz Milletvekiline verildi. Onun için kifayet aleyhinde söz verildi. Ondan sonra kifayet önergesini geri alma imkânı yoktur. Esasen iki tane kifayet önergesi verilmiştir. Şimdi kifayet önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge reddedilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bu bölüm üzerindeki müzakerelere yarınki birleşimde devam edilecektir. Yalnız bundan evvel müzakeresini ikmal ettiğimiz 8 ve 9 neu maddelerde verilmiş önergelerin komisyonea nazarı itibara alınarak gelmiş bir maddesi vardır. Bu madde ile ilgili Komisyonun önergesini okutup oylarınıza sunacağım. Bu 9 neu madde ile ilgilidir. 9 neu maddede Sayın İhsan Önal arkadaşımız bir önerge vermiş, Yüksek Heyetinize de nazarı dikkate alınması mütalâası kabul edilerek Komisyona havale edilmiş olan fikri, Komisyonumuz da tasvibetmiş, metne uygun bir redakte usulüne sokmuştur, bunu okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Sayın Önal'ın nazarı dikkate alınması kabul edilen önergesi muvaceshinde, 9 neu maddenin 1 nei fıkrasına aşağıdaki cümlelerin eklenmesini arz ve teklif ederim.

«Ancak, üyeliğe kabul edilmeyen bir kimsenin, üyelik dilekçesini reddeden teşkilât kademesinin üstündeki teşkilât kademelerine parti tüzüğünde gösterilen şekilde itiraz hakkı vardır.»

Geçici Komisyon Sözcüsü
İstanbul

Coşkun Kırcı

BAŞKAN — Bu önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu kabul ettiğimiz değişiklikle birlikte 9 nu maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

TALÂT OĞUZ (Mardin) — Yarınki söz sırasını okur musunuz efendim.

BAŞKAN — Arkadaşlarımız söz almış olanların isimlerinin okunmasını istiyorlar; okuya-

yım, efendim. (Nazmi Özoğul, Kâzım Arar, Alp Doğan Şen, Ahmet Bilgin, Yusuf Ulusoy, İhsan Önal, Ruhi Soyer.)

Vakit geçmiş olduğundan 18 Mart Perşembe günü saat 15.00 te toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 19.10

Millet Meclisi

GÜNDEMİ

76. NCI BİRLEŞİM

17 . 3 . 1965 Çarşamba

Saat : 15.00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — İstanbul Milletvekili Malik Yolaç'ın Yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki Başbakanlık tezkeresinin geriverilmesine dair Başbakanlık tezkeresi (3/1132, 3/1150)

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR, GENSORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTI- RILAN İŞLER

1. — Siyasi Partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Siyasi Partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560), 2/378 2/591) (S. Sayısı : 527) [Dağıtma tarihi : 27 . 11 . 1963]

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

